

ISSN 1589-0023
2610
RUSIN VILAG SVIT

РУСИНСЬКИЙ RUSZIN VILÁG SVIT

річник IV. число 28., януар 2006
IV. évfolyam 28. szám, január 2006

Вінчуємо
Счастливый Новый Рук!

Честовані читателі!

Минувший рік був истинно историчеським діла нашої общины. Активно продолжали діяльність перва и єдинственна у Мадярщині Русинська Бібліотека и Выставочный Зал Русинського Музейного Собранія, основані ВРМС у 2004 р. Сисі інституції наповнилися стародавными екземплярами книжного и народного искусства - свідителями русинської історії. Попри своїй первостепенній діяльності Бібліотека за прошедші два роки стала научным центром русинського духовного и культурного возрождения, провозглашеного при удкрытіи пам'ятної меморіальної таблиці академіку А. Годинці у Пийчському Универзітетови.

У 2005 році Русинська Бібліотека організувала два семінари на тему „Проблемы изучения русинского языка у Комловшці и у Мучоні”. Учителі русинського языка (Bornáné, Porovicsné, Zsebesi) дустали конаультації про актуальні проблеми, котрі были проведені доцент доцентом М. Капралєм и Н. Капраль. Семінари мали не лем теоретичный, а и практичный хосен. Крім того, была оказана помуч у созданий бібліотеки у Комловшському Культурному Центрі на суму бульше, як 400 тыс. форінтув. Дякувучи систематизації книг у Бібліотеці на комп'ютері, завідуоча Бібліотеков Анна Бенедек має свіжу інформацію про русинську літературу. Сяк Бібліотека організувала презентацію книг: „История Подкарпатської Руси” Д. Попа, русинського „Календаря-Альманаха 2005”, „Система хозяйствования Закарпатской области в 1991-2004 г.” проф. М. Рушцака и др.

Експозиція Выставочного Зала представляє русинське культурне наслідие многих вікув. У тематичных вітринах Музея выставлені пам'ятки нашої історії, греко-католичеської віри, русинської етнографії и прикладного искусства. Интерьер русинської хыжі веде нас ид истинным русинам, у минувшусть, котру из Божов помочов будеме сохрانیти и обогащати. Многі наші депутаты помагали завідуочуй Музея Маріи Ортутай у збиранню, оброботці и систематизації експонатув. Музей має важное місто у обученіи наших дітей и молодежи родному языку и у сохранению русинських традицій. У децембрі Музей організував русинським дітям сято Руздва из колядками,

бетлегемешами, у сятови участвовали діти из Будапешта и Комловшки. Наші русинські інституції сохрانیют общерусинську культуру прошлого и обогащавут її цінности по днишний день. Андраш Шандор Бенедек руководить двома нашими інституціями.

У 2005 році Національное Сято Русинув отбылося у Будапештському королівському замкові, Сята Літургія, написана Иоанном Бокшайом первый раз у історії собора и греко-католикув звучала на церковно-словянському языкови межи стародавними стінами Собора Сятого Матяша у исполненіи хора и была записана на компактный диск при подпорованю Офіса Національных и Етнічных Меншин Мадярщини, ВРМС, Чепельського РМС.

У септембрі минувшого рока члены Президіума ВРМС у честь 100-ручного слезіння маріаповчанської Божої Матері, при подпорованю Фондації Національных и Етнічных Меншин Мадярщини совершили паломничество у Маріаповч, посітили греко-католичеську семінарію Сятого Атаназу у Ниредьгазі, приняли участие у епископській Літургії и дустали епископське Благословение, стрітилися из учениками и учителями-отцами греко-католичеської гімназії и парохом собора у Гайдудорозі.

У 2005-у році благо модернізації зачав діяльність Фонд Русину и Общество Русинської Культуры, котрі уєдно из Вседержавным Обществом Русинської Интелегенції им. А. Годинки и Фондом за Спасение Деревляных Шедеврув Подкарпатя подпорувут діяльність ВРМС своїми інтелектуальными ресурсами.

Великий успіх и спрос (не лем у Мадярщині, а и за гатарами) має новинка „Русинський Світ”. У сьому році новинка появляєся и на Інтернеті (www.ruszinvilag.hu). Сього року короткометражный фільм „Світ художника Атаназу Федінця” (режисер. М. Лявинец) русинської програми „Рондо” був номінований на фестиваль документальних фільмув національных меншин Мадярщини. Фільм був удостоєний пам'ятним дипломом.

Діяльність ВРМС у 2005 році завершилася засіданьом Президіума, на котрому присутствовали пан председатель Офіса

Віра Гіріц

Національних и Етнічних Меншин Антал Гейзер и референт Офіса Сільвія Кішш.

Пан Гейзер информовав депутатув про модифікацію Закона про депутатські вибори національних меншинових самоуправлений. Діла нашої общины у законах дуже важным є укріплення позицій дійсуючих, легитимных самоуправлений, признаніє заслуг тых депутатув, котрі своїов діяльність укріпляют русинське національне самосознаніє, сохраняють духовні и матеріальні цінности русинув. Шкода, што русинами и представителями русинув Мадярщины называвуть себе такі особы, котрі ищи за минувший и за цикл уд

2003 рока, хваляться діяльністью фантомных институцій и цивільных організацій. Своими ганебными бисідами, заявленіями у пресі и своїм поведенієм пробувають копромитовати русинство Мадярщины. Выбраное у 2003-му році легитимное ВРМС своїими успіхами и достижениями доказало, што нравственное очищення и духовное возрождение русинув Мадярщины из Божов помочов и благословенієм совершилося и буде ся продолжати у будучности.

Віра Гіріц

Председатель ВРМС

Рождество твоє, Христе, Боже наш!

Сяткованя Рождества Христова русинами трьох держав у Мучоні

Сято Рождества Христова у сьому році ознаменовалось радостнов, мож казати запам'ятавшовся на цілий живот, стрічов русинув трьох держав: Мадярщины, Словакіи, Сербії, котра отбылася у Мучоні. Коли Ілліїш Каулич роздавав приглашения на сесе необычное сято, не мож было предположити, ош мы будеме участниками такого великого торжества.

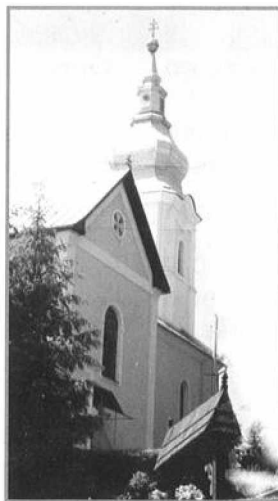
Из Будапешта був прикликаний Візантійський Мужський хор им. Св. Ефрема (рук. Томаш Бубно) и русинський фолклорный ансамбль (рук. Янош Сабов).

27 декабря выдався истинно зимний день. Стрітилисьме ся на залізниці, посідали у „Інтерситі“ и уже у 9 годин былисьме у Мішкольці, по путьови обзираючи засніжені поля и невеликі лісы. Мікроавтобус доставив нас до Мучоня ид 10 годинам, коли по програмі мала зачатися Божественна Літургія у Мучонській греко-католицькій церкви. Мы уже были у ній двома роками переже, коли у Мучоню сятковалисьме День Русина. Треба уповісти, ош у Мучоню дуже сильна греко-католицька община. Из історії Мучоня извістно, што до конца XVI ст. Мучонь був реформатським крайом. А пузніше переселенці, котрі прийшли у Мучонь перебігом XVII ст. послі нападения турок, которое привело до

великої смертности містных жителюв, принесли из собов греко-католицьку віру. А были сими переселенцями у основному греко-католики русины-руснаци. Русины-руснаци затым и из того края переселялися на юг до Бачкы. У 1747 р. у Мучоні уже была парохія. У історії Мучоня споминаться и про то, што вірники греко-католики привезли діла себе деревляну церков из Девеня.

У 1817 р. у Мучоні была збудована церков из каменя, котра была прикрита деревом и мала деревляну турню. У 1878 р. у Мучоні стався великий огонь, церков згоріла, звоны розтопилися. У тому же огню изгоріла велика часть поселенія, парохія и школа. На пам'ять церкви была пузніше збудована капличка Пречистої Дівы Марії у готичькому стилі. Она стоить при церкви, и од того часа, як був огонь 6 августа, усе у туй капличці служиться Велика Служба Божа.

Послі Тріанона 21 парохія, котра тогды была у составі Пряшевської епархії, обсталася у составі Мадярщины и достала Екзархат Апостольську Адміністратуру. Екзархатом руководив тогдашній парох Антал Вашкович. И до тепер Мучонь - майзначима парохія Адміністратуры. Жителі Мучоня мають сильні релігійні традиції, їх характеризус муцна віра у Бога.

У 1925 році церков была добудована и достала днишню форму. (Зачали її будувати у 1910 р.)

Коло церкви нас стрітили член обшого собрания Ілліш Кауліч и председателька РМС Мучоня Борбала Мойорний-Жебеш. Коло входа у церковь мы увиділи „живый Бетлегем“, из яслами, из сіном, из вівцями, козов и фігурами Пречистої Діви из малым Новорожденным Иисусом на руках и св. Иосифа. И туй же стрітилисьсмы из нашими давными дуже добрыми знакомыи из Пряшова: честованым о. П. Крайняком, його сыном и другими пряшовчанами, котрі прибыли из хором греко-католического собора св. Иоанна Крестителя. Мы обмінялися привітствіями. По сяточному прибрана церков скоро цілком заповнилася вірниками, и зачала-ся Божественна літургія, котру церебровали парох из Пряшова о. Габор Сейкель, из Мучоня о. Мігаль Фюзеші. Церковні екстені исполняли дуже ніжным наспівом ищи едні гості Мучоня: о. Михаил Колошняй из Дюрдова, його племінниці, (сімейний хор). Основну часть Божественної Літургіи співав хор греко-католического собора из Пряшова. Затаивши дыхання усі слухали прекрасное исполнение хором „Иже Херувимы“, „Вірую“, „Отче наш“. Под конец выступив хор им. Св. Ефрема, котрый тоже порадовал нас прекрасным исполнением. Літургія закончилась могучим крещендо при исполнении „Многая літ“, як тото принято пуся каждого сяточного Богослужения.

По окончанию Літургіи хор Кафедрального Собора св. Иоанна Крестителя дав рождественський концерт. Диригент хора Валерія Грицовой.

У личнуй бесиді она розказала, ош хор є змішаний, состоит из 30 членув и має свою историю. Точної дати образования його она не могла назвати, лем розказала, ош вун усе співав при Кафедральному соборі до 1950 рока. Коли зачалися гоненія на греко-католическу церков, його запрітили. Хор зачав дієвувати из 1968 рока. Обновителем його був пан Габріел Мироссаи. Из того часа хор став извістным на цілу Европу, побывав из концертами у Маріаповчі, Римі, Фатимі, Лурді, Ченстохові, Ужгороді и у многих других містах. Теперь из радостью приняв приглашение мучонцов и співає колядки, котрі знавуть усі русины, хоть и живут у разных державах, айбо едначе держать свята, співавуть тоті же

колядки и церковное піснопініє. У Мучонській церкви прозвучали: „На небі зоря“, „Гнед поюще...“, „Радуйтеся всі людіє“, „Радость нам ся являє“, „Родился Христос Спаситель“ и знаменитое „З нами Бог“ Д. Бортнянского и также „Не плач, Рахіле“. Исполнение каждого произведения было на высокому професіональному уровню. У концерті співали также гості из Дюрдова. Они исполнили „Небо и земля“, хор им. Св. Ефрема исполнил „С нами Бог“ Бортнянского.

Послі Божественної Літургіи усіх закликали на обчий обід. Мучонці славляться гостеприимством. И на сись раз, што лем не было на столах! Газдыні дуже старалися усіх шиковно обслужити. Под час обіда велася бесіда за

каждым столом. Пряшевчане захотіли знати за діяльність русинув Мадярщины и попросили їм про сесе розказати, што я и зробила, а пак ищи много было вопросов, уточнень и из боку русинув из Дюрдова. Мені виділося, ош наших гостей наравду интересовало життя мадярських русинув. А межи тым бесіда прерывалася колядками. При тому интересно, ош кидь зачинали колядку пряшовчане, подхвативали дюрдовці, буда-

пештяне, мучонці и наоборот. Так мож было прочувствовати, ош мы є всі едначі. Всі єсьме русины. Так сталося и из співанками, котрі представив нам русинський фольклорный ансамбль у составі др. Я. Сабо, Йопани Стринської, сопістув Ольги Сільцер и Н. Михальця: „Ой, Марічко, чичирі“, „Червена ружа трояка“ и инші співали ушиткі. Гостилисьсмы довго, уже надворі давно истемніло, зачав падати густый сніг, а мы ищи усе говорили и колядовали. Думаєся, ош сесе сято наусе лишиться у памняти русинув Земплинского края, Будапешта, Пряшева и Дюрдова. Дуже дякуєме за прекрасну ідею, прекрасну організацію сього Рождества їйлішу Каулічу, Борбалі Мойорний-Жебеш усім мучонцям и раді будеме, кидь такое сято буде и на другой рук.

Др. М. Лявинец
Заміст. предс. ВРМС

*У статі ухосновані матеріали
др. М. Йоббадь-Жирош „Мучень у
прешлосци и терашньосци“.*

Честованя старших люди Комловшки

Коли приходит Різдво, то людські душі міняються. Часто мож видіти проявленіє доброти и милости. Есьме такий народ, котрый є дуже щедрым на подаяніє. Так и на сись рок удалося нам собрати цілый рекорд подаяній. Сьому было много причин: сталося много катастроф (цунами, ураганы, землетрясенія, повінь и т.д.). Наша Отцюзна стала приміром людської доброти, найшлося много порядных люди. Наша община намагалася быти межи ними, зато, бо маєме великоє желпніє помочи страдающим. Йсе мало проявленіє майже кождый простый день у самих простых ситуаціях. Мені ся любит жити у Комловщі. Бо туй ищи усе мож постоянно ощущати ош люди ся творят єден одним, уважают на других.

У нашому селі жиє много старших люди, котрі ся лишили на самоті. Айбо свою самотность не переживають трагічно тому, бо дуставут много помочи от сосіду, дальних родичув, от церковної общини и от меріи села.

Урядництво нашої меріи намагаться предоставити старшим людям теплий обід, покупає ім лікарства, возит їх у Шарошпоток на великий....

Наш сільський парох (поп) Иштван Ішкі лично навіщав хворых, помагат ім духовно и фізично.

Наші селяни постоянно творят старшими людьми, айбо у децембрі мы нароком організовали цілоє торжество діла них. Красно ся зойшла велика чиядь, межи первими прийшов и уйко Янош Карча, котрый має 96

рокув. На торжестві выступив женський хор села. На удивленіє многих старші люди так добре ся мали, ош активно ся подклучили ид співу. Они знавуть много старых співанок и намагавуться сохранили и передати сисі традиції молодым.

Торжество увінчалося концертом, котрый діти спеціально припаровали діла сього торжества. Школяры и діти заградки Культурологічного Центра Комловшки, учителька Ішкі много ся занимала из дітваками, обы програма полюбила ся вшытким. Наперво выступили діти заградки - они были настоящим сюрпризом. На сцені появилися одіті - ги Миколай. Діти співали, танцювали, колядовали и по-мадярськи и по-русинськи. Многі у залі прослезилися - так ім полюбилися діти. Майвеликий успіх мали діти, коли говорили по-русинськи, бо старші люди пережили тоту гордость, котру не переживали уже давно, гордость за то, ош

русинський язык передавался от дідув до онукув. Коли котрый из дітвакув запинаяся, бо забыв слова, то старші люди прямо из зала помагали ім.

Концерт закончився великов колядов, співали ушыткі, вінчували єден одному. На кониць, як соктовано было у греко-католикув: Панчук молився, благословив собравшихся и благодарив Господа Бога за щастливый минувший рук. Од свого имени и от имени вшытких сотрудников Культурологічного Центра Комловшки - вінчує старшим людям Комловшки щастливого Нового Рока.

Марія Заяковскі-Борнаний
Товмачив **др. Степан Лявинец**

Вифлеємські вечори у Будапешті

У януарі минувшого рока у Будапешті був організований рождественський вечер у Теризвароші при підпорядкуванні ВРМС. Изойшлося много дітей із родичами, и уже тогда мож было раховати, ош тот вечер має характер родинного свята. Уже тогда думалисьме возвести Рождественські вечори у традицію, бо они дають возможность общенія на русинському языку, возможность научитися співати колядки, котрі ославляють рождєніє Ісуса Христа. У основному сесю традицію хотілисьме подержати позад дітей, бо они запам'ятають текст колядок, їх мелодії, характерні діла Рождества звичаї.

Сього рока ВРМС заплановало провести Вифлеємський вечер діла дітей із разных міст и прикликати настоящий Бетлегем із Комловшки уєдно із дітьми. Вечер отбывся 10 децембра. Прийшло много дітей із родичами із Будапешта, Ваца, Дёмрєва. Діти спеціально готовилися, научилися колядки. У 10 годин прибыв автобус із Комловшки. Бетлегемоші привезли із собов платя, заново оформлену церков, котру по сценарію мають нести Ангели. Зал, де мало отбытися дійство, був файно оформлений, што создало особу рождественську атмосферу. Коли усі изойшлися, діти перезнакомилися межи собов. Учителька русинської школи Комловшки Марія Заяковскі-Борнаний уєдно із комловшськими дітьми провела показательный урок на тему Рождества. Діти дуже файно розказали, як у Комловшці сяткувуть Святий Вечер, што звикли робити на газдувстві, што

варять їсти, коли идуть до церкви, коли ходять колядовати, які колядки співавуть. Діти исполнили порусинськи: „У Вифлеємі новина“, „Народився Ісус Христос“ и по-мадярськи „Menyből az Angyal“, „Pásztorok“. Учителька задавала дітям вопросы касательно Рождественського

свята, и діти усі догда єдного бойко отвічали. Мож было почувствовати, ош із ними много занималися.

Затым отбылися выступлення других дітей. Маріанна Борто із Теризвароша файно заспівала „Коли зізвізда ясна“, а її цимборка Марія Кері розказада стих про Рождество порусинськи. Естер Гойдош грала на флейті, Домініка Лявинец на гітарі. Айбо настоящим чудом діла дітей був комловшський Бетлегем. Група молодых людей указала представление того, як колядують у Комловшці, звонили звони, хлопці убраті были у постолы, дуркали палиці, перебивалися із исполнением колядок. Зрелище

было дуже впечатляющее. Діти и взрослые позирали на тото дійство із восторгом, много припоминали собі, яким было Рождество у дїтстві.

Послі выступлення діти, як тото было усе на Святий вечер, достали дарунки. А кончився Вифлеємський вичур традиціоннов вечерєв.

Русины Будапешта сятковали Руздво у IV районі, сятковали у VI районі (Теризвароші), де як и у прошлому році изойшлися файным числом, и майже каждый гость заспівовав свою колядку, котру пам'ятав із дїтства, а другі подхватывали мелодії, дакотрі записовали слова, бо уже призабыли, мінялися рецептами традиціонных страв, хвалили бобальки, котрі приготвила Йолика Стринська, пустні стравы, котрыми гостили газдыні Д. Сочка и М. Лявинец. Думаєме, ош із течением времени сесе совмістное сяткованя будеме проводити каждый рук, будеме розширять програму Вифлеємських вечорув, што дасть возможность сохранили русинський язык, традиції, культуру.

М.

Зимний цикл обоймає Руздво, Новый Рук, Водохрещи и всі дни межи ними, што называвуться дванадцятков, у час яких не мож робити нияких тяжких работ, а особенно прясти. Ушыткий тот час ходили колядники по хыжам колядовати, співали, грала, танцєвали

и гостилися, ко як муг. У даяких околицях розпалюють на Святий вечер живій огонь (ватру) и поддерживают его всю нуч, при чому не смівуть закурєвати до него пипы. Се може указовати на первістное жертвенное значеніє огня, котрый не можно было уживати діла свого хосна. На Святий вечер заносять до хыжи соломю, котру затым спалюють и называвуть дідом або дідухом. Се майже персонифікація зими, и спаленя діда зими стоить очевидно у связи из перемінами, што наступавуть тогды у природі. До свято-вечерної вечері, што состоить из символичного числа (12) страв, господарь закликає также даякі силы природы, як мороз, тучу, бурю, а дальше градовников, чорнокнижников, мольфаров, планетников та медведюв, вовкув, лисиць, а коли тоти не являвуться, закликає их обы они также не являлися цілий рук та не робили ниякої шкоды. Из каждой стравы газдыня одкладає по ложці у окрему мисчину, яку лишає на окні, обы душі небожчиков накормилися та памнятали Святий вечер. Заводять также на до хыжи худобу, обы она у газдувстві так не переводилася, як и ті свята не переводяться нигда. У Руздвяні свята діються также разні чудеса: у пувночи говорять звірі, и кто подслушає их бесіду, може єі порозуміти: тогды горять укриті скарбы, а вода у ріках переміняється на вино. О пувночи Нового Рока отворяєся небо, кто се увидить, то чого не попросив бы у тоту минуту, ушытко єму сповниться. Або кто хоче увидіти небо, тот мусить при первуй звізді умочити ноги у проруб и чекати до 12 годин. Злі духи мавуть у дванадцятку велику силу и можуть принести людям много біды, кидь они не знают способа, як зло одвернути. Айбо тотя пора дуже добра для усякої ворожбы, для того тогды майліпше вывідатися, про свою долю. Усіх віровань, котрых є дуже много, не мож туй перераховати, а мож лем уповісти про даякі. Руздвяный цикл свят присвяченый одродженю нового сонця, што од тогды зачинать высше подноситися и теплійше пригрівати.

Подкарпатська Русь
Рочник 1, число 2, 1924 р.

**Вінчую вам, вінчую
На щастя, на здравля,
На тото Боже народжіня.
Жебы сте мали од пана Бога ласку,
Од люди приязнь
А од панів покій.
Дай Боже щестя!**

**Вінчую вам, вінчую
Жебы вам Панбіг поміг
Тоты шьватка щасливо
пережити
А новых шя дожити
3 меньшыма гріхами,
3 векшом радостём,
3 Богом милостём.
Дай Боже щестя!**

**Вінчую вам, вінчую
Щасливый Новый рік,
Жебы шя вам гродила
пшениця і біб.
Сніп при сопі,
Копя при копі,
Віз при вожі,
Ѓзда меджі возами,
Як мішяць меджі звіздами.**

**Вінчую, вінчую,
На пецу колачі чую,
Дайте мі єден скоштувати,
Буду вам довго вінчувати.**

**Вінчую вам, вінчую, жебы шя вам коні
доїли а воли телили.
Жебы вам когуты яйця носили а коцурь
курята водили.
Жебы вам коровы по пятеро ягнят мали,
Жебы шя вам дівки поперепавали.**

**Ян Калиняк, Любослав Калиняк
„Віфлєємський вечур”. Русинська Оброда.
Пряшів, 2002.**

Малый Проданчук, сѣльскый сыротюк. *)¹

Днесь зачинаєме поміщати у нашу новинці фрагменти из новуй книги, за презентацію котруй у Будапешті зме згадовали у числі за новембер місяць, а у децембрі зме подали текст переднього слова составителя сѣї книги Михаила Капралѣ «Час и памнѣть»: **Годинка Антоній: Час гурше ги вода... Русинскі тексты. Матеріал зобрав, ушорив, коментарії зладив и передньое слово написав Михаил Капраль. Спередслово Іштвана Удварі. Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia 16. Nyíregyháza, 2005. 199 њ.**

Малый Проданчук, сѣльскый сыротюк. *)¹

З малым Проданчуком через два лѣта бавилисьме ся у воросѣ. Давно то было. Щи сперед Кошутуви[у]й реберіи. Я мав 5, а Проданчук 3-4 роки.

Чѣй був дѣтвачок? У селѣ ся родив, ци десь з дакотрого сусѣдного села приѣхав и туй ся зустав, ци хтось го из чужого принюсь и у селѣ лишив? Нихто не знав. Ни вун сам. Родичув не мав. Утця, маттери не познавав. Ни сѣльскѣ люде нигда ѣх не споминали, ни вун нигда не звідовав за нѣ. Може, ож десь хтось знав ѣх, але мовчав...

Роса, дождь, снѣг паде с хмары. А його яка хмарька спустила в селѣ? Сестричок, братчикув у нього не было. Якись вітер го придув. Пуцый був, ги потя. Бо птачок вылетить из гнѣзда, ба и вернеся у гнѣздо. А вун, сарачок, не мав гнѣзда, де вечур головку приклонити. Такой самосанник був, яких майже у каждом селѣ было по едным по двоух. Стебелкы людські, насѣня чоловіцкое, котрых лиш ангел хранитель дозерав и сокотив.

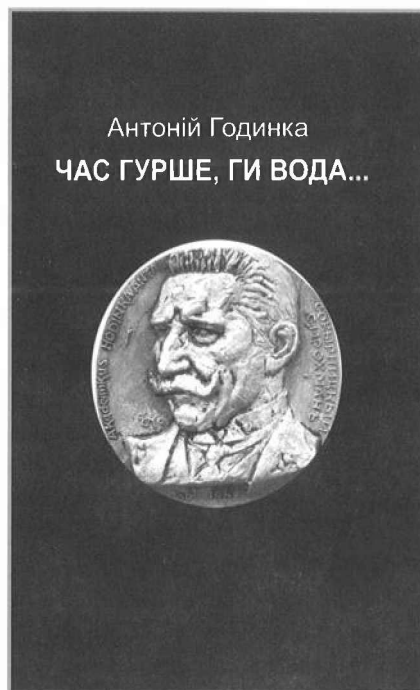
У лѣтѣ Проданчук люг усюды вадѣ отуй, ци геньтуй в загородѣ пуд копицю вадѣ на поли пуд корчѣ. Конарѣ простерлися над ним и прикрыли го. Свирѣнькы зачали своѣ піснѣ играти. Наш неборачок солодко заспав. И спав до рана, коли пак дудня ранний вітрик яв листя колысати и листя яло шептати и помалы шелестити и хохотати, - коли потята яли посвисковати, тогды и овун проснувся и устав.

У зѣмі прикрався десь пуд колищню³ у вуз, у шопу, у пелевню, де мало сѣна вадѣ соломы было. Затяг ся у ню, та до зоря ся тряс уд студени. Студѣнь не дала му спати. Лиш подримковав. Были у зѣмі по вершках, коло зворѣх „зымівкы“, де вувцѣ ночовали з вувчарьом, котрый ѣх и тогды сокотив и дозерав. Верг ѣм сѣна. Зрубав смерѣнку вадѣ ялину, абы мали што приграв[з]ати. Пак напоив ѣх. Люде, по булшуй части жоны, каждоѣ суботы топтали дорогу и місили снѣг до зимувкы и приношовали югасови ощипок [ерзацхліб], рѣпы ид сыру, та соли, обы мав што ѣсти до другоѣ суботы.

Проданчук познавав вувчаря щи из „салаша“⁴. У лѣтѣ раз сарака чоловічий червачок так ся кормив, ги гуселница: зеленым плодом. Зберав та ѣв плоды. Были там пуд хашов и малины и чернѣцѣ.

Раз заблищит и загримит. Сирота хлопчик не збачив, же буря над нами. Куды теперь ся крыти? На щастя, вувчарѣ затрумбетав на щось, Проданчук був близко. Якѣсь минуты, тай перепуженый ребенок натрафив на салаш ид югасови. Як май був час, бо дождь яв ся сыпати, пак ся льлье, так, ги бы водянь мотузы з горы на землю тѣгав якись то ни хмарник [гони-хмарник?]. Небощик дѣтвачок уд темноты и волочитися не

знав. Уд блиска, грома, дожджу цѣлком утратив головку. Та бо што за силу може маты дѣтина, там, де природа своима силами играе? Чоловічий зеренок лем тулько почув, ож дале не бирое. Айбо живот гибы остатным махом недавав ся. Дѣтвак без самознання заверещав. Як лиш бировав. Коло нього трѣск, дурк, плеск. Однако чути было го чи на три сажнѣ. Вувчарѣ, у котрого уха файнѣ, ги у серны, очи острѣ, ги у орла, коли иппен у колибу ся затягнути хотѣв, почув дѣтинский рев и выпхав голову тай закрывав: пуй сюды, чоловічку крехтычко. Скоро, скоро... Малый біделачок, як учув хлопський голос, марнов бѣдов доцабав до колибы и замлѣлый упав при улагѣ у колибы. Вувчарѣ пудняв малый трупик и поклав у колибі на веретов прикрытое сѣно. Пак узав из кутла

мало води у жменю и погладив очи, пудняв лежащою голову и из горщика дав му молока пити.

Зомлѣлый дѣтвачок у куртум животѣ много уже бѣды перетерпѣв: булше усѣ тоже ги трирочнѣ дѣтвачы сѣлськоѣ родакы, котрѣ мали де головкы склонити и чим ся прикрыти.

Та и теперь скоро став на нушкы. Тадѣ правда што правда, не мож тайити, же малый ходисвѣт став на ноги. Але вувчарѣ, Когут Андрій, прощун бы, хлоп быв такий, же з медведьом ся пустив роцибати, однако сердце горазд на мѣстѣ стояло, а Проданчука и без того дуже любив, зараз побачив, же дѣтинця дуже поморено и духом упаде. Та узав го на руки и поклав на свое лежалище, и ши го раз напойовав теплым молоком, тай го прикрыв чим муг. Малый хлопчик на мах заспав. Рано, слава Богу, здоровый, аж и мало фарадный⁶, устав. Ничь му не шкодило тогды. Але у два рокы - однако замерз.

Люде не правили пса за ним. Жоны го кормили, кохали и одѣвали, як мож было. Ся минулы два рокы. Проданчук малый пудростав помалы и вирус на 5½ рочного малинка. Але зато дуже марно жив и страха много трепав ся. Нигде не муг прилѣнитися. Слабу стравку, сербанку та мацанку му туй-там дали. И якусь цуру, ряндаву сорочку, дѣравый петек завѣсили на нього, же ледвы го ден быв волочитися. Цуравый петек уд шый до нуг висѣв на нюм. Але ни у еднуй хыжѣ не сперали го. Усе, усе чужый быв у цѣлум сѣлѣ. Лем я бавив ся з ним. Та Андрій, вувчарѣ ласкав го. Може зато никав побратимсько на малого, коли ся ид ньон[м]у и копо нього стулив, же и овун такий силськый сиротюк быв. Проданчук бывало усе поглядав вувчаря, коли же знав тото чинити. Не лиш салаш знав у лѣтѣ, ай и усѣ зымѣвки. Не раз ночовав малый хлопчик у зымі у такуй далекуй зымѣвци, де ся перед вѣтром затяг.

Але раз, уже 6 рочный легинчук быв, неборачок, страшно походив. Не овун походив, ай несчастья го догонило, напало и сирота малый неборацок замерз на пути. А то ся так стало, як нам вувчарѣ розказав, ци розповѣсти розповѣв, але и сам я не знав, як ся стало. И мамка моя и отець не знали. Мы самѣ прислуховалися.

Учора лонад вечур, знаете паночку, такий снѣг упав, же и протоптаты го ледвы мож было. Снѣг так густо падав, мотыльки так ся сыпали, же чоловіку было хыбы у сметанѣ топтав. Бѣлое затемнило воздух. Чоловѣк и палець собѣ не видѣв. Боже, кого тот бурный снѣгопад, могу сказати снѣгогуща, на поли напала, тот ледвы ся спас живой. Снѣг так высоко лежит,

же и дверѣ ледвы утворити. По пудѣ стріху сѣгаты. Я у Василюка Василя вуй [Васильовуи?] Зимѣвци був. Знають пан отець, там у Лемках, выше ѣх загороды. Цѣлу нучь ем не спав, лише'м подримковав. На огонь ем клав ружуна та кымакы, ходѣ студѣнь мало полѣвило. На зорях перестав снѣг густо ся сыпати, ай однако падав. Хочу дверѣ утворити, айбо не мож. Духом 'ем знав, же снѣг поверхь головы. Як я дверѣ дрыляти, ачей на тулько друлю у снѣг, об'ем ся выпхав. Довго 'ем ся мучив, докѣ ми ся удало у снѣгу яму выкопати. Скоро и зарвалася. Яв я лопатов глубоко у снѣг сѣгати. Мечу снѣг, та чищу улицю у снѣгу так, же [на] право и на лѣво высокѣ стѣны вырубав'ем из снѣгу. Два псы моѣ: Круп та Лип, усе за мнов. Як ми ся здало цѣлу улицю чи на на 30-40 сяжень протоптати, яли псы, пропали бы, - честую вам паночку чесну голову, - так выти, ги на мерця. Духом у гадку ми упало, же то хыба так може быти, же дахто замерз. И же добрѣ 'ем думав, дораз 'ем видѣв, бо псы яли на еднум мѣстѣ гребсти. С того 'ем упознав, же змерзлый не далеко лежит пуд снѣгом. Зачну лопатов помагати псом. Раз лиш вижу: якѣсь цундры... Боже святой... малый Проданчук змерзлый лежит пуд снѣгом твердый, ги камѣнь...

Рано люде притоптали ся ид мѣнѣ поникати, ци я з вувцями не замерз. Пушли назад, принесли малѣ саны. Поклали мы трупик Проданчуку на нѣ тай извезлисьме долу ид церкви. Люде добротливі излатают теперь малое деревище, а я прийшов Вас, Отець наш духовный, попросити, обы'сьте ласку малы сѣлського сиротюка запрятати. - Горазд, каже му отець, запрятаю и то задарг, як ся то розумѣ. Але розскажи ми, честный хлопе, што думаеш, як ся стало з малым небораком сесе нещастя?

Я не го ден знати, паночку солодки, як ся иппен стало. Нихто невидѣв, як ся малый мертвець мучив, докѣ го конець догонив. Ай так собѣ рахую, же по полудню ид менѣ до зымувки ся рушив. Бизюно гадав собѣ, же там ся нагрѣе и у теплум переспит довгу нучь. Так мы ся привычуе, же му ся на половинѣ пути мугло быти, коли снѣг яв падати. Біда была дѣтинѣ, же нагло так ся зачав сыпати. А сирота хлопчик не мав иши тулько сил, обы быв го ден го перемочи. Не было моци спасти ся. Нещастник талапаючи у снѣгу наскоро так ся зморив, же и дыхати ледвы муг. Лем волочився, на кулько бировав. Пак иши ид тому пришло, на гюрку му біду, же змерькати ся зачало. Не далеко ид зымувки, на 40-50 сяжень, куды'м путь межи снѣжными стѣны прорубав, лежав му трупик

лицьом ид земли. Коли го біла нучь обяла, сила го лишила, дыхати му не дало, як и верещати не бировав, може зомлѣв и упав. И тогда уже устати не мож. И чоловіку нѣт. Снѣг го приліпив. Ледвы'ем годеи бив выдрапати из пуд снѣгу. Так могло быти.

Другый день запрятали сирота замерзлого Проданчука. У мытрѣцѣ померших села М...⁵ можете поискати и читати. Пак помолѣм ся за душу малого сиротка. Боже дай му покой и вѣчна му память.

* * *

Доц. Михаил Капраль

У книзі, пудготовленуй до вуданя ниредьгазькым научником Михаилом Капральом, ся невеличка новелка поміщена на сторонах 95-99. Дале даеми коментаріи так, ги вны представлені і составительом у самуй книзі:

¹ Сесь матеріал появений бив у новинці „Нова Недѣля” 23. юлія 1939. года, пуд псевдонімом „Сокрыницький Сирохман”. У нум мадярський академик представ по первый раз перед пудкарпатськов читаючов публиков у незнатуй дотогды подобі писателя-лірика. И дотудь не сухым языком научника писав свої історичні сочиненія, а ту вже на повный голос обявив свуй нехотьякый талант белетристы! На вто, ож читаеми вутвор красного писемства, вказувут уже перві шорикы „З малым Проданчуком через два лѣта бавилисьме ся у воросѣ... Щи сперед Кошутувий реберіи...” Антоній Годинка уродив са 1864-го года, уповісти ож бавив са з кымсь до 1848-го муг хыбаль отець му, Роман Годинка. Теперь уже,

майжень, не дузнаеми са, уд кого чув сесю історію, а пак дав то до писателського брушеня автор, дуже правдивов са видит. Маву єдну гадку: у архіві відів єм єден список Годинковых рукописув, из заглавиєм „Из стриковых (зачеркнуто и згоры: *моѣх*) записок”... На йсе вказує и далшый текст „Бокораші ци фаркановы”, содержания котрого якмай штімує гу сему предпкладаню...

² Туй и дале у сяких простых скобках подаву гадану пролишену букву/буквы, вадь гадану ялу букву намісто хыбной (знак , кедь дака лишна буква са найде), вадь слово на місті печатных хыб (туй конкретно на місті букви «у» печатники набрали і латинську подобу «и»); тых хыб є доста у новинках, што са печатали високов печатѣв у тот час; другов причинов было, ож по ужгородських печатнях наберали тексты по булшуй части робутники Мадяре, котрі не все знали русинський язык, а редакторы, видав, не за ушиткым устигали...

³ Туй - місто, де са хранили возы, вшитко гу ним (колеса удсі колешня!); дубнос газдувськѣ знаявдѣ дрыва.

⁴ Туй - місто, де мож переночовати у лііті, колиба, поз. щи мад.: szállás 'місто, де ся ночеу, місто бываня'.

⁵ Туй - *фарадлований, змучений*; пор. з подобным мад. fáradt.

⁶ Майдан? Доста часто споминат автор у своїх записках сесе село, де поповав єден час дїдо му по вутцѣвуй лінії. Ачей бы дако из родакув сѣго села годеи потвердити ци удверечи готарну назву Лемкы у майданськум готарі, де была Василенкова зимовка, на котруй сирота дїтвак закончив свою послїдну путь.

Честовані читателі!

Просиме Вас подпоровати **Вседержавное Общество Русинської Интелігенції имени Антонія Годинки** 1% податка личного дохода.

Вашу фінансову подпору просиме перевести на рахунок:

Swift kód: TAKBUNB 54700082-18003699

Adószám: 18179475-1-42.

Председа Проф. Др. Антоній Лявинец

Просиме Вас подпоровати **Фондацію За Русинув** 1% податка личного дохода.

Вашу фінансову подпору просиме перевести на рахунок:

OTP Bank Rt: 11784009-20300735

Председа Віра Гіріц

Подкарпатське Общество Наук (ПОН) До 65-роччя из дня основания

ПОН - перша научно-культурна організація, основана у Ужгороді 26 януара 1941 р. по ініціативі регентського комісара Міклоша Козми, уроженця Подкарпатської Руси. Ціллю ПОН было „служити вытвореню самостойной народной свідомости русинов”. Майголовным заданієм Подкарпатського Общества Наук стала кодифікація русинського языка. ПОН было научным учреждением, состоящим из 35 членув, своего рода Русинська Академія Наук. Общество состояло из 3 секцій: научной, художественной, етнографі-чеськой, русинського языка и літературы. Председателем Подкарпатського Общества Наук был избраный професор А. Годинка. Вун возглавлял ПОН из януара 1941 - до мая 1942 р. У члены Общества принимали діяте-лей науки и культуры ушытких направле-ний. У результаті членами ПОН стали мадярофілы А. Годинка, Ш. Бонкало, Г. Стрипський, А. Стойка, Ю. Марина, П. Сова, К. Стрипський, В. Сулинчак, И. Маркуш, И. Гарайда, Е. Бокшай, И. Мурани, А. Ильницький, Б. Ерделі, Й. Бокшай, А. Коцка. ПОН выдавало двотыжнёвый часопис „Літературна неділя”, научный журнал „Зоря-Најнал”, журнал „Руська

молодеж”, серію книг „Народна бібліотека” (9 томов), „Літературно-научна бібліотека” (41 том), „Великі сільсько-господарські календарі”, одільні монографії, переводи. Подкарпатське Общество Наук выполнило свою главну задачу - издание „Граматики руського языка” И.

Гарайды (1941 р.) и еї введение у ушыткі учебні заведения. Діла основы

научных изгядовань Общество выдало майобширнішу діла свого времени „Общу біографію Подкарпатя” И. Лелекача и И. Гарайды. На боках журналув ПОН печатали свої літературні произведения, публіцистичні статі, фолькло-рні матеріали, научні изгя-дованя авторы шипияких направлений. Не случайно, у

період тоталітарного комуністи-чеського режима, еден из активных участникув Общества Ф. Потушняк ностальгичеськи назвал період фунгованя Общества „золотым віком нашої літературы”.

У 2002 М. Капралем, из спередсловом и редакційов И. Удварі, была выдана книга „Подкарпатське Общество Наук. Публікації: 1941-1944”, котра дає повну бібліографію Подкарпатського Общества Наук.

Др. Степан Лявинец

Про „Історію Подкарпатської Руси” Д. Попа (мала рецензія)

Накониць дочекалисьме ся того часа, коли вийшла у світ книга „Історія Подкарпатської Руси”, автором котрої є знамый подкарпатський русин, языкознавець и историк, високоошколований спеціаліст-гуманитарій - Димитрій Поп. Айно, вун скорше усього из тых Попув, еден из котрых ищи у 30-х роках XIX століття написав „Історію подкарпатських русинув” у шести томах на латинському языку - то був Михаил Поп (под псевдонимом - Лучкай, бо жив и трудився у с. Великі Лучки под Мукачевом). Шкода лем за то, ош шеститомна робота Михаила Лучкая майже 150 рокув пролежала на полицях, тратилася и зась находилася, и лиш у 90-х роках XX століття была потовмачена из латинського языка и

напечатана у Ужгороді. Позад такої задержки подкарпатські русины дуже много утратили, бо ученый світ мало знав и писав про русинув, їх територію включали до себе сусідні державы не без того, обы їх асимільовати.

Димитрій Поп выпустил свою „Історію” у 2005 році, она не є така масштабна - усього 262 боки. Научна периодизация и структура книги добре продумана и укладена, як того вымагавуть европейські каноны печатаня учебникув и помучок діла середних и высоких школ. Історію годні хосновати русины у разных державах світа.

Книга состоит из 12 основных розділув, котрі розкрывають факты и события из житя словянського народа историчного Подкарпатя

за часув кельтського, гетодакського, візантійського, римського впливів і пановання, розказувуть про позначення великого переселення народів на судбі русинів потисянських земель, про входження нашого краю до першого і другого болгарських царств, Великої Моравської імперії, про контакти із князями Київської Русі. Много міста у книзі займає описання християнізації Великої Моравії і Подкарпаття візантійськими просвітителами Кирилом і Мефодієм. Широко і содержательно висвітлено перебування історичного Подкарпаття у складі Мадярського Королівства, Трансильванського князівства, Австрійської і Австро-Мадярської імперій, події національно-освободительної революції у Австрійській імперії 1848-1849 року, життя подкарпатців у складі Чехословацької Республіки між двома війнами, тяжкі випробування русинського народу у часи Першої і Другої Світових воєн і приєднання Подкарпаття до СРСР - території Української Радянської Республіки, котре на против чистосердечним чеканням русинів принесло для них тисячі соціальних і національних бід, розкулачення, колективізацію господарства, колективізацію сіл, гоніння греко-католицької християнської віри, і, наконіць, заборона хоснованя самої назви „русин“.

Майже двохтисячолітня історія горстки слов'ян, што проживать на южных схилах Карпат, описана у сій скромній книжці. Особенно добре подані найбульш трагічні і драматичні події - участие подкарпатських русинів у селянському восстанні у восточній часті Мадярського Королівства під керівництвом Дьордя Довжі (1514), у національно-освободительному русі під керівництвом Ференца Раковця II (1703-1711), у революційних подіях 1848-1849 року у Австро-Мадярщині.

Ци не майбульш страдала подкарпатськорусинська земля під час Другої Світової війни. Но майвеликим і тяжким випробуванням були підвержені подкарпатські русини за совєцького тоталітарного режиму, кедь практично кождий третій - четвертий житель області був репресований по совершенно

надуманым причинам і обвинений у таких гріхах, яких вун ніколи не чинив. Стара інтелігенція була на 90 % фізично і морально знищена...

У книжці много міста уділено культурно-просвітителній діяльності карпатськорусинської інтелігенції: греко-католицьких і православних священників, учительів народних шкіл, котрі у тяжких умовах австро-мадярського пановання не піддавалися асиміляції. Но і у такий тяжкий час многі представителі Подкарпаття старалися достатися до науки, студіювати у середніх і вищих школах. Уже у XVII, XVIII, XIX століттях, коли освіта у світі була великим

багатством і розкошом, многі виходці із Подкарпаття ставали високоосвіченими людьми, членами академій наук, навіть університетськими професорами у Будапешті, Вені, Братиславі, Лембергові, Москві, Санкт-Петербурзі, Кракові і т.д.

Великим достоїнством сєї книги є то, ош она ніє заангажована на якийсь окремый заказ тої або іншої партії, а є державною організацією. Бо до сього часу було так, што кождий автор хвалив і піддержував своє направлення зависимо од того, якої орієнтації його заставляли піддержуватися: кедь промадлярської орієнтації - значить мусіло

ся писати, ош лем у Мадярщині русинам жилося добре, а инде - недобрі, кедь прочехословацької - значить, лиш за чехословаків було добре, а всюди инде було зле, кедь просовєцької - значить лиш у совєтах русин найшов людське щастя, а до того часу блудив і страдав і т.д. То-єсть кожда орієнтація вихваляла лиш свою систему взгляду, відмічала то, што їй вигідно, а вшытокє інше замовчовалося. Зато ми мали лем односторонню історію, а правдивого, об'єктивного изложення і толкованія фактів і подій, діяльності історичних осіб так і не було. Што ся касає теперішнього часу, то треба сказати, што книга не утрачає чувства відповідальности і твердої почвы під ногами. Як пише автор: „Што чекать Україну, а з нів і подкарпатських русинів завтра? Говорячи в началі нашої книжки про зачаток людського життя на Землі, ми почали з

Біблії. Говорячи за майбутнє України, ми завершимо нашу „Історію” словами із Сятого Письма: „Кідь будеш віровати и не сумніватися, ушитко, што з молитвов ни попросиш, дїстанеш”. Україна и русини моляться. И вірують у ліпшу свою долю!” Айбо не можеме ся удержати, обы не зробити подаякі критичні заувагі, які тягне на себе книга. Хоть она называє и характеризує усі головні события, всі историчні етапы, які пережили русини за послідни 2000 рокув, розказує про їх взаимні контакти із иншими народами-сусідами, айбо до окремих розділув подані дуже скупі пояснення. Автором зроблена провба висвітлити генезис всіх словян, у тому числі и панонських словян, а также білих горватув - прямих предкув подкарпатських русинув - дослідити происхождение самоназвы „русин”, айбо се не доведено до логічного кунця, сей розділ треба было бы подати богатше и повніше.

Книга бы дуже выграла, коби автор ширше висвітлив роль дакув и римлян у созданію промыслового скотарства у Карпатах, што автоматично передалося потисянським словянам-русинам, котрі также участвовали у полонинському скотарстві по альпійським пасовиськам великого горного круга: од Южных Карпат на Дунаю, через Центральні и Западні Карпаты до австрійських Альп и дальше через Балканы до исходных позицій у Южных Карпатах. Се была перша скотарська колонізація даками и римлянами Верхнього Потисся, започаткована у першому столітію нашої еры, а потом продовжена другою волосько-румунськов скотарськов колонізаційов у XIII-XV столітіях.

На нашу гадку булше міста треба было виділити объяснению причин, чому наші будители XIX столітія поддержали ідею панславизма и русофільства. Обороняючи русинський язык, котрый уже у їх час був повноцінним, отдільным словянським языком („Я русин був, єсьм и буду ...”), не увиділи, як увірено под сильним влиянием польського языка ставуть на свої ноги український и білоруський языки. При сьому се не была якась національна ограниченость наших будителюв, скорше то была їх тактика и способ предупрежденія окремих воинственных европейських императорув и корольув, многі із котрых раховали усіх словян за другосортный народ и їм треба было у якийсь способ напомними, что угнітеніє ними любого словянського народа буде замічено Великоросією, яка уже пару раз преподносила розясненія и читала лекції то турецьким пашам, то

французському императору и многим другим, што із словянами треба раховатися чесно, їх треба, як и другі народы, честовати. Є ищи едно замічание. „Історія Подкарпатської Руси” буде интересна не лем діла русинув на южных склонах Карпат, но и діла русинув Восточної Словакії, сербських Воеводини, Бачки и Баната, горватського Сриму, боснійських русинських поселенцьув, польських русинув под Бескидом, румунського Марамороша, великої русинської діаспори у США, Канаді, Аргентині, Австралії, у многих державах Европы и світа, коротше, як пише и сам автор - „ушитым братьям-русинам, што їх Господь Бог розсіяв по всьому світу”. Айбо про них у сій книзі майже нич не написано. А треба бы хоть по 1-2 страниці посвятити каждому із выше названых регіонув у окремому содержательному розділі.

Дуже скупо сказано автором про роль монастирей Подкарпатя у ділі сохранения населенієм Верхнього Потисся словяно-русинської ідентити, про історію и піонерську роль Грушовського монастиря у зародженію книгопечатаня у словянських землях. Діло у тому, што старословянський язык и особенно церковно-словянський язык, на якому у Грушовському монастирі печаталися сяті книги, Евангеліє и молитвенники діла русинув є и теперь принятыми и порозумілыми языками, завто русини Подкарпатя и у днешний час выступавуть за отправленіє Литургії и других божих молитв на сих старых языках, котрі їм даровали равноапостолні Кирил и Мефодій, ищи у шістдесятих роках IX столітія, майже на 150 рокув ранше хрещеня Київської Руси, также принятия христианства населенієм Польщі, Мадярщины и других держав. Айно, многі важні проблемы лем названі, они потребувуть дополнительной самостоятельной розроботки. Но уже и сесе добре, бо буде інспіровати ученых славистув и русинистув взятися за розроботку названых и неназваных у сій книжці актуальных тем и проблем.

Із великим жалем мусиме признавати такой факт: у книзі ухосновано дуже мало первожерел других держав, бо наша історія перепліталася із історією инших народув Центральної Европы. Историчні документи про Подкарпатя до тепер мирно лежать на полицях архивув Ватикана, Бухареста, Афона, Фулди (Германия), Будапешта, Праги, Відня, Клужа (Коложвара), Белграда, Кракова, Братиславы, Лемберга, Києва, Москвы, Санкт-Петербурга, Тюмені, у бібліотеках Конгреса США, Канады и многих других світових варышув. Кромі того, проблема ищи и у тому,

ош они написані на латинському, німецькому, грецькому, мадярському и других языках, а наше типичное покоління людей ищи дуже слабо изучає языки, што робить їх безпомощными при штудіюваню иностранных историчных документув. Особенно проблема из спеціалістами по латыни: діла потовмаченя „Історії Карпатських русинув” Михаила Лучкая найшлося так мало латиністув (старі спеціалісти поумерали), што назрівала опасность зрыва задуманої роботи. Айбо ушытко закончилось добре - шість томов Лучкая вийшли у світ. Завто мусиме закликати нашу студентську молодеж твердо узятися за изученіє латыни и других европейских языкув.

Ищи една заувага. У книгу так и просяться

такі академічні пожеланія: помістити у ній хронологічний список важных дат и событий, указчик имен, словарик рідкохоснованных слов, понятий, иноязычных терминов. И выдати сю „Історию” булшим накладом, обы достачило вшытким. Айно, зробити поправки и доповнення и назад отпечатати булшим тиражом, обы дійствительно устало ушытким русинам, а также спеціалістам, котрі интересувуться історіюв малых народув.

Так ци найдуться у русинстві нові авторы, які бы прислухалися до наших пожеланій и доповнили нашу историю, котру так файно написав Дмитрій Поп.

Мирон Варваринец

Великі личности Карпатського края Памняти професора Иштвана Фодора

Про професора Иштвана Фодора мож уповісти, ош вун є первым природоохоронителем, котрый став на защиту природы Карпат по глубокому убіждению як ученого, так и чоловіка.

Проф. Иштван Фодор був єдным из основателев кафедры біології Ужгородського Університета. Родився Иштван Фодор у с. Нижня Грабовниця 2 новембра 1907 рока у многодітній сімї. Пусля окончанія начальної школы поступив учитися у Мукачевську гимназію. Высшее образование достав у Празі у 1923-1931 рр., закончивши природничий факультет Карлового Університета. Из 1938 рока робив преподавателем у Ужгородській гимназії.

У 1947 році Иштван Фодор став робити у Ботаничеському кертї у Ужгороді, а затым став асистентом кафедры ботаніки біологічеського факультета Ужгородського Державного Університета. Як споминав молодой ученый, кто из біологув у тоты часы хотів якось екзистувати, мусив пропаговати теорію Т. Лысенка, суть котрої была у тому, ош „неє недоброї землі, а є недобрі газды”. Треба было выполняти „Великий сталинський план преобразования природы”. И. Фодор

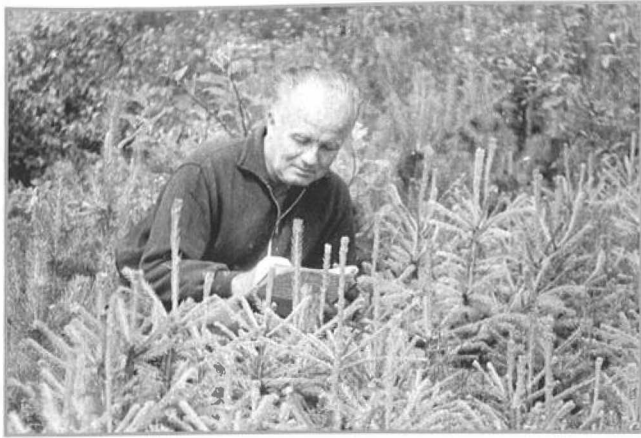
нигда не був согласный из тым, ош „не треба чекати милостей уд природы, а треба їх од неї узяти”. Сисї ідеї служили цілі подчинити природу. А И. Фодор, хоть и не мав возможности высказати свої взгляды, зачав дійствовати у цілях сохранения природы. Вун написав множество статей, рефератув, де

защищав свою позицію, ош лем там мож штось привити, де є соотвѣтствующі природні условия. Не мож выращивати цитроны на полонині Рувной и тому подобное. Айбо кто прислуховывався до „подозрительного” молодого ученого? (И. Фодор був мадярським офіцером у період II світової війны). Довгий час лем студенты знали про його ідеи. Айбо молодой ученый задумав занятися восстановлением растительности полонин, посадити на старі території смереки, обы увеличить оксигенізацію почвы и зробити заслон повіням, котрі угрожали посівам у нижних долинах края.

У 1956 р. И. Фодор защитив кандидатську дисертацію у Києві, а у 1974 р. - докторську у Московському університеті ім. М. Ломоносова.

За час роботи у Ужгородському Університеті И. Фодор розробив спецкурсы „Система-

тика рослин", „Еволюція цвітучих рослин", „Місна флора", котрі проводив, як і свої лекції на високому професійному рівні. Дуже плодотворною була і науково-изгядователська робота І. Фодора. Результати багаторічних изгядовань були опубліковані у 1974 р. у монографії „Флора Закарпаття". Автор виявив, що у Карпатському краю произрастає 2913 видів рослин, і ним була зроблена їх детальна класифікація і дано описання. Список флори Подкарпаття був доповнений професором Фодором 246 видами і 205 подвидами, причому 146 видів і 120 подвидаводь приводяться перший раз.

У 1992 р. робота І. Фодора і його співробітників по оновленню верхньої границі ліса на полонині Рувній і упущення травостая високігорних пасовищ удостоїлася золотої медалі на Міжнародному Біологічеському Конгресі і напечатана у Мадярськом ботанічеськом журналі.

У 1996 р. по ініціативі І. Фодора і групи його співробітників, Закарпатське Обласне Управління провело Міжнародну Конференцію по лінії Еврорегіона, посвячену вопросам восстановления верхних гатарув ліса у Карпатах діла укріплення захитних функцій лісув.

Професор І. Фодор активно участвовав у роботі міжнародної групи по изучению р. Тиса (Tisza Tudományos Társaság). Професор Фодор, не позиравучи на свої роки, обходив каждый рук Карпаты из гатіжаком за плечми, изучавучи багату карпатську флору, обы дати описання ищи ніким не изученых цвітків,

стародавних рослин. Результати сих научных изгядовань вун подав у книгах „Екзоти Карпат", „Ботанічні скарбниці Карпат" і др. Будучи уже пенсионером, І. Фодор продовжав свою научну і изгядователську роботу. Його кредом наусе лишилася тота мысль, што изученієм і охранов природи вун майповніше служить своєму краю, народу і чоловічеству у цілому. Вун высказовав сисі мысли багачисленным студентам: „Чоловік своїов діяльність бездумно пустошить окружающую природу вокруг себе. По расчёту, по желанію мати сиюминутный хосен, робить безочливі проступки і не думає про будучность. Чоловік, цивілізація не може лишии себе испепелені лісы, пустыні. Мы, охранныки природы, просто не можеме допустити, обы

исчезли из лица земли пишные лісы, цвітущі парки, зелені улици у варошах". Так воспитывав ученый І. Фодор своих студентув, котрі продолжають його роботу і ушытко того, што уд нього научилися. До конца жизни вун сохранил необычную работоспособность, енергію, свіжі мысли. Його багачисленным ученики і послідователі каждый рук отдадуть честь його памяти, оргазовуючи научні конференції у Ужгородськом Університеті.

Составила
др. Марианна Лявинец

Література: „Kárpáti Igaz Szó", Andor György, A Kárpáti hűvívág felfedezője. 1987.10.23.

„Новини Закарпаття", В. Комендар, Ю. Петрус, Професору Степану Фодору 90 рокув. 1997.10.29

Неповторимі Карпати увидів Теризварош

*Серед гор високих родила ня мамка,
Карооку, смуглолицю, доньку-християнку.
Кров словянську в жилах маю, красу
полонинську,
Маю силу я дубову, натуру русинську.
Боса хожу по покосах, де студині росы,
Розчісую, заплітаю довгі русі косы.
Пью водицю-студеницю з чистої кырниці,
Зплету віночок з барвінку, ромашкы-косиці.
По отавах зелениных я в дїтстві ходила,
Над потоком зажурену вербочку любила.
Полонины островирьхі, буду вас любити,
Доки буде сонце гріти, а місяць світити.*

Сим коротким стихом А. Даліды, котрый розказала Маріанна Барто, 4 децембра, відкрилася фотовиставка „Карпатські картини“ Золтана Іро. Золтан Іро много раз був на Подкарпатю. По його словам, знакомі и цимбори часто звідать от нього, чому якраз на Подкарпатю? На сесе Золтан Іро дає такий отвїт: „Очаровали мене Карпати уже из первого раза, коли я увидів їх, из 2002 рока, коли я из своим приятелем Ласловом Фодором совершив путешествие у Вышково. Мы обоє занимались фотографованям природы. При тому нас не интересовала погода. У любый час мож было выйти на турнац нашого сільського пристанища и уловити прекрасні крайовиды. Мы узріли окрестности Вышково, стрічались из многими людьми, діла котрых горы служат возможностью существования. Были межи ними грибники, лісорубы, старі и молоді. Мы изробили из них фотографіи и уже тогды зналисьме, ош сесе буде не послідным нашим путешествием. Пусля того ищи пять раз из приятелями я вертався сюды, обы запечатліти сись прекрасный край.

Я найшов там и цимборув межи жителями, айбо близькими знакомыми стали мені горы и долины, невеличкі, весело журчащі поточки, стікающі из гор, зелені рослины, фауна горных жерел, поодинокі дерева на косовицях, огорожені копиці свіжого сіна, роса на траві рано, пара над горами, вадь мілкий дощ, звуки ліса, звон коровлячих ошійкув, лай псув, стережащих стадо, запах їдкого дыма

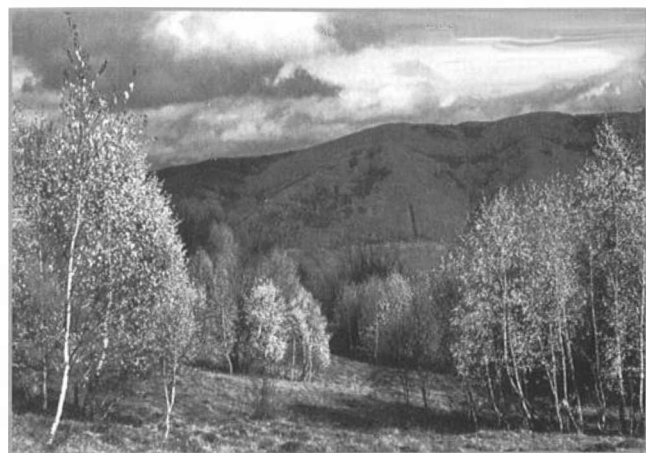
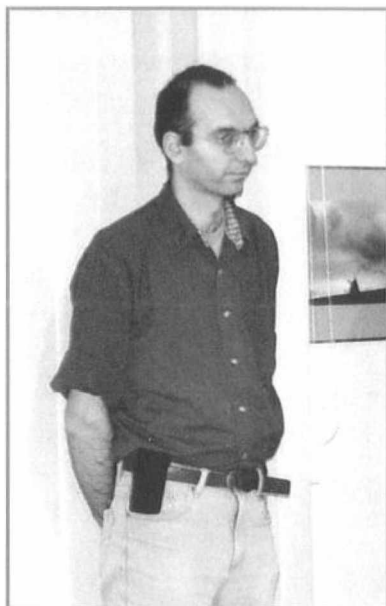
од мокрых дров, дїтські звонкі голоса по селу, выражение лица старої жоны, котра стоить на порозі свої „музейної хыжі“, старого бачіка, котрый побывав на войні и удтоды „чує“ звуки падающих бомб, хоть и оглух од того часа... Думаю, што мені удалось передати красоту сього неповторимого края.”

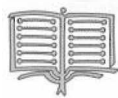
Виставку організовало РМС Теризвароша. Виставку открыла председателька РМС Теризвароша М. Лявинец. Она привітствовала многочисленных гостей, подяковала автору за прекрасні работы и также своим коллегам за активное участие у подготовці виставки. Тон

выставці задав камерный хор „Pro-vokal“, котрый из успіхом исполнил свою програму. На виставку прийшло дуже много людей. Межи ними были представители РМС VII, VIII, IV, IX, XX районув Будапешта, гости из Дёмрєва, представители Союза фотохудожников Мадярщины, Культурного Фонда Теризварош „Терма“, знакомі и цимбори автора. Дуже приятно было сознавати, ош будапештяне мали возможность узріти неповториму красоту природы Карпатського края, портреты його жителей на фотографіях, котрі из высоким профессиональным мастерством изробив Золтан Іро. Под час експозиції звучали русинські народні мелодіи у исполнені Віры

Баганич, камерного хора „Cantus“, П. Матея. Вечер закончився прийомом, котрый організовало РМС Теризвароша. Газдиньов гостини была Йолана Стринська.

Наш кор.

ЯНУАР

др. Іван Парканій

1.01.1896

- Родився др. Іван Парканій русинський патріот, искусный дипломат. Юридическое образование дустав у Будапештському Університеті ім. Пазманы, був міністром ЧСР и губернатором Подкарпатской Руси.

3.01.1922

- Родився Василій Сочка-Боржавин, знатий поет, историк літератури, прозаик и публіциста, автор многих книг. Учився у Будапештському Університеті. Часто выступає на форумах русинов Мадярыцины.

6.01.1895

- У Будапешті образовалася греко-католическа община. 8.01.1905. греко-католики достали церкву на Ровжак тере /раньше Сегиньгаз тер/ и парохію. Первым парохом был отец Еміл Меллеш.

Іоанн Чургович

13.01.1900

- Умер Петро Кузмяк, педагог, поет, збиратель русинской народної творчості. Учився у Дебрецені. Плодотворну педагогическу и культурно-просвітительську роботу проводив у Рускому Керестурі.

14.01.1732

- Родився єпископ Андрій Бачинський, знамий общественний діятель, публіцист, доктор філософії. Реформатор духовного образования. Подпоровав публікації Йосипа Пасталія и І. Базилевича.

15.01.1949

- Родився Йозеф Ботлік, мадярський писатель, публіциста, историк, теолог. Більшість его работ посвячено історії Пудкарпатя, життя русинув, історії греко-католической церкви.

15.01.1978

- Умер Федор Манайло, знатий художник, графіки и архітектор.

18.01.1850

- Родився Юлій Ставровський-Попрадов, талантливий поет, етнограф, філолог, літературний критик. Теологію студовав у Будапешті, будучи бібліотекарём літературного кружка. Їго називали класиком карпаторуской літератури.

19.01.1890

- Родився Іван Русенко из Лемковщины, знатий поет и драматург.

22.01.1880

- Родився Шандор Бонкало, выдающийся етнограф, историк, філолог-славіст, педагог. Учився у Будапешті. Професор, був завідувачим кафедров Русинского языка и літературы Будапештського Університета. Кафедра была открыта у октовбрі 1919 рока.

26.01.1791

- Родився Іоанн Чургович - „Карпаторуський Плутарх“. Філософію студовав у Будапешті. Быв професором Ужгородської гімназії и учительской семінарії. Талантливий педагог. Извісна книга Чурговича „Церковні проповіді Іоанна Чурговича“. Зобрав велику бібліотеку.

26.01.1941

- У Ужгороді основано Подкарпатское Общество Наук, котрое занималося вудавательством. Обществом было вудано много книг, учебников, журналов на русинському языку. Первым председателем общества был А. Годинка.

26.01.1945

- Родився Павел Роберт Магочи, професор-академик, автор більше як 600 монографій из історії України и Подкарпатської Руси, найзнаменитый русинський ідеолог, організатор двігання русинув у цілому світі.

27.01.1741

- Родився Іоанн Пастелій, историк, поет, критик. Учився у Ужгороді, Будині, Егері.

27.01.1995

- У Братиславі было сяточное выголошеня кодифікації русинського літературного языка Словакії.

29.01.1905

- Родився Іван Гарайда, визначный культурно-просвітовий діятель, ученый, русин-патріот. Учився у Сейкешфегирварі, Будапешті, Пейчі. У 1941 році став председником Подкарпатского Общества Русинов. Вудав по русинськи більше ги 40 книг. Написав Граматику русинського языка /из 1941 рока офіціальний учебник для русинських школ/.

30.01.1775

- Родився Василій Кукольник, знаменитый у Росії ученый и педагог русинського происхожденія.

Шандор Бонкало

Іван Гарайда

Януар

1	неділя	Новый год. Василій Великий
2	понеділок	Сильвестра папы. Игнатія свящ. Муч.
3	второк	Малахія прор.
4	середа	Собор 70 апостолу
5	четвер	Теоптенпта. Навечер. Богоявленія
6	пятница	Богоявленіе Господне
7	субота	Рожд. по старому стилю. Собор св. Іоанна Крестителя
8	неділя	Преп. Георгія и Еміліана муч.
9	понеділок	Полуевкта
10	второк	Григорія из Ніссы
11	середа	Теодозія препод.
12	четвер	Татяны муч.
13	пятница	Ермила и Стратоника муч.
14	субота	Отцов убитых у Синаі
15	неділя	Павла и Іоанна преп.
16	понеділок	Поклон оковам св. Апостола Петра
17	второк	Антонія Вел. Преп.
18	середа	Атаназія и Кирила святых
19	четвер	Макарія Египт. Преп. Ефроса
20	пятница	Евтимія Великого
21	субота	Максима преп.
22	неділя	Тимофія Апостола
23	понеділок	Климентя св. муч.
24	второк	Ксеніи преп.
25	середа	Григорія Богослова св.
26	четвер	Ксенофонта преп.
27	пятница	Перенесеніе мощей св. Іоанна
28	субота	Ефрема
29	неділя	Перенесеніе мощей св. Игнатія
30	понеділок	Трѣх святителей
31	второк	Кира и Іоанна безсреб.

<i>Председа ВРМС Віра Гіріц</i> Итоги 2005. Рока.....	стр. 2-3
<i>Заміст. президи ВРМС др. Маріанна Лявинец</i> Сяткованя Рождества Христова русинами трьох держав у Мучоні.....	стр. 3-4
<i>Марія Заяковскі-Борнаний</i> Честованя старших люди Комловшки.....	стр. 5
<i>Др. Маріанна Лявинец</i> Вифлємські вечоры у Будапешті.....	стр. 6-7
<i>Доц. Др. Михаил Капраль</i> Малый Проданчук, сѣльскый сыротюк.....	стр. 8-9-10
<i>Др. Степан Лявинец</i> Подкарпатське Общество Наук (ПОН).....	стр. 11
<i>Мирон Варваринец</i> Рецензія на книгу Димитрія Попа „Історія Подкарпатської Руси”	стр. 11-14
<i>Др. Маріанна Лявинец</i> Памняти професора Иштвана Фодора.....	стр. 14-15
<i>Наш кор.</i> Неповторимі Карпаты увидів Теризварош.....	стр. 16
Памнятні дати.....	стр. 17
Церковный календарь.....	стр. 18

Kiadja
az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat
Felelős kiadó: ORKÖ (elnök Giricz Vera)

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Ljavinyec Sztjepán
felelős szerkesztő
Dr. Lyavinecz Mariann
főszerkesztő;
Manajló András
művészeti szerkesztő;
Szkiba Irén szerkesztőségi titkár;

A szerkesztőség címe:
1147 Budapest, Gyarmat u. 85/b.
Tel.: (06-1) 468-2636
Fax: (06-1) 220-8005
E-mail: rusynskijsvit@orko.hu
lavinec@freemail.hu
http://www.ruszinvilag.hu
Nyomdai munkálatok: **AMG experts Bt.**

Выдає:
Всержавное Русинське Меншинове Самоуправление
Отвітственный выдаватель: ВРМС (председа Віра Гіріц)

Члены редакции:
Др. Степан Лявинец
отвітственный редактор;
Др. Маріанна Лявинец
головный редактор;
Андрій Манайло
художественный редактор;
Ірина Скиба секретарка;

Адрес редакции:
1147 Будапешт, улица Дярмат 85/б.
Тел.: (06-1) 468-2636
Факс: (06-1) 220-8005
E-mail: rusynskijsvit@orko.hu
lavinec@freemail.hu
http://www.ruszinvilag.hu

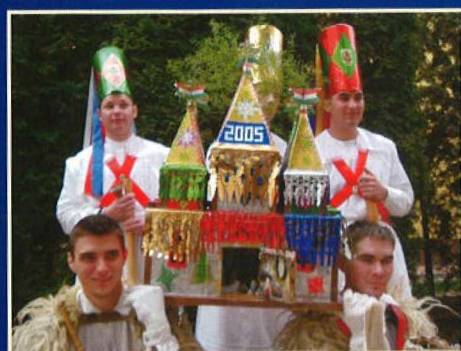
При передрукуванні посилатися на "Русинський Світ"

ISSN: 1785-1149

*Появлення новинки пудпоровали: Фондація Національних та Етнічних Меншин Мадярицини,
Всержавное Общество Русинської Інтелігенції імені Антонія Годинки,*

*A lap a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány,
Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Közhasznú Egyesület
támogatásával jelenik meg
1000 példányban.*

Комловшські колядники у ВРМС

Сяткованя Рuzдвa у Терийзварoшi

RUSZIN VILÁG

РУСИНСЬКИЙ СВІТ

IV. évfolyam 28-29. szám, január, február 2006 рікник IV. число 28-29., януар, фебруар

Az igazság győzni fog!

Ez év októberében kerül sor a helyi és fővárosi kerületi kisebbségi képviselők választására. A hazai ruszin közösség tagjai immár harmadik alkalommal adhatják le szavazataikat jelöltjeikre.

Az első Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat (ORKÖ) 1998-ban jött létre. Az ORKÖ alakuló ülésén 1999 januárjában a képviselők Hattinger Gábort választották elnöküknek.

Az 1993.évi LXXVII. számú A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény meghatározott feladatok ellátására 15 millió Ft induló tőkét (egyszeri vagyonjuttatást) biztosított az ORKÖ-nek. Ugyanakkor az ORKÖ 1999. januárjától havonta 1 263 764 Ft állami támogatást kapott működési költségeinek fedezésére. Az ORKÖ Közgyűlésének tagjai nem részesülnek tiszteletdíjban, csupán néhányan (pl. Popovics Tibor Miklós) rendszeres „bér jellegű” pénzösszeget vettek fel az ORKÖ-től. Az 1999.06.07. 2001.02.27. közötti időszakban a 15 millió Ft vagyonjuttatás 6 millió Ft értékre csökkent. Ezt az összeget Hattinger Gábor nevére kötött élet-és balesetbiztosításába „fektették be”. Az ÁSZ jelentés szerint az 1999. évi SZMSZ a vizsgált időszak egészére nézve meghatározta a működési szabályokat és a legfontosabb gazdálkodási feladat-és hatásköröket a Közgyűlés számára tartotta fenn. Közgyűlési határozatok nem születtek a vagyon felhasználásának módjáról, a hozamok feletti rendelkezés szabályairól, a törzsvagyoni körrel a vizsgált időszakban. A vizsgálat hiányolta, hogy az egyszeri vagyonjuttatás felhasználásáról a Közgyűlés nem hozott az 1999. évben határozatot, illetve a vagyongazdálkodásról nem készítettek szabályzatot. Az egyszeri vagyonjuttatás átvezetése az 1999.évi költségvetés bevételi és kiadási oldalán kifogásolható abból a

szempontból, hogy a határozati szövegben a végrehajtási szabályok az elnök számára lehetőséget adtak a bevételek és kiadások feletti rendelkezésre. Ezáltal az elnök a Közgyűlés jóváhagyó határozata nélkül is rendelkezhetett az egyszeri vagyonjuttatás teljes összege felett. Ez a végrehajtási szabály ellentétes az 1999. évi SZMSZ 13.c. pontjával, mely szerint az Önkormányzati vagyon feletti rendelkezésre vonatkozó döntés a Közgyűlés hatásköréből nem ruházható át.

2001 és 2002-ben az ORKÖ Közgyűlése egyetlen ülést sem tartott, a képviselőknek nem volt lehetőségük megismerni az ÁSZ jelentését, annak tartalmát csak egy szűk érdekcsoport ismerte.

Ily módon a ruszin kisebbségi közösség nem rendelkezik pénzügyi tartalékokkal, szemben azokkal a közösségekkel, amelyek a felelősségteljes, hozzáértő és gondos vagyonkezelés eredményeként ma több tízmilliós összegekkel támogatják az anyanyelv oktatását, az intézményi rendszer fejlesztését, a kisebbségi feladatok ellátását.

Az ORKÖ 2003.02.04-én megválasztott Közgyűlése határozatot hozott az ORKÖ pénzügyi-gazdálkodási helyzetének átvilágítására. Ezzel a feladattal egy könyvvizsgáló céget bízott meg, továbbá vizsgálatot kért az APEH, a Nyugdíjigazgatóság és a TB illetékeseitől az ORKÖ 1998-2002 pénzügyi-gazdasági tevékenységével kapcsolatban. Az ellenőrzések során a hatóságok végeláthatatlan íráspótlásra, 800 000 Ft bírságra, több százezer forintos késedelmi pótlék megfizetésére kötelezték az ORKÖ-t. Itt kell megemlíteni azokat a tetemes tartozásokat, amelyeket az újonnan választott testület kénytelen volt kiegyenlíteni (pl. ügyvédi irodáknak, a MNEKK-nek).

2004. decemberében a Budapesti Rendőr-főkapitányság XIII. ker. Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztálya lefolytatott vizsgálatának jegyzőkönyve szerint: „A hanyag kezelés és a számvitel rendjének megsértése bűncselekmények alapjául szolgáló cselekmények a vizsgálat alá vont időszakban, így 1999.01.01. napjától 2001.06.30. napjáig tartó időszakban valósultak meg, és amelyek vonatkozásában büntető feljelentés csak 2004.08.31. napján keletkezett, majd nyomozás 2004.09.01-én lett elrendelve”. A hatályos 1978. évi IV. törvény- A Büntető Törvénykönyvről-320.§./1/ bekezdése szerint: „Akit olyan idegen vagyon kezelésével vagy felügyeletével bíznak meg, amelynek kezelése vagy felügyelete törvényen alapul, és az ebből folyó kötelességének megszegésével vagy elhanyagolásával gondatlanságból vagyoni hátrányt okoz, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. Aki a számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt a) beszámoló készítési, könyvvezetési, könyvvizsgálati kötelezettségét megszegi, b) bizonylati rendet megsérti, és ezzel a vagyoni helyzetének áttekintését, illetőleg ellenőrzését megnehezíti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő”. A hivatkozott jogforrás 33.§./1./bekezdés b. pontja szerint: „A büntethetőség elévül egyéb bűncselekmények esetén a büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább három év elteltével”.

A Btk.320.§./1./ bekezdése szerint meghatározott hanyag kezelés, és a Btk.289.§./1./ bekezdés a. pontja szerint meghatározott beszámoló-készítési, könyvvezetési, könyvvizsgálati kötelezettség megszegésével elkövetett, a számvitel rendjének megsértése bűncselekmények elévültek 2004. decemberére.

A mai napig nem zárult le a per, amely Hattinger Gábor volt ORKÖ elnök ellen folyik a hazai ruszin közösségnek okozott anyagi kár megtérítése ügyében. Reméljük, hogy az igazság győzedelmeskedik!

A 2003. január 5-én megtartott elektori gyűlés eredményeként 35 képviselőt választottak az ORKÖ Közgyűlésébe. A 2003. február 4-én megtartott alakuló ülésen az ORKÖ Közgyűlése új vezetőséget választott. Hattinger Gábornak felajánlottuk az elnök-helyettesi posztot, amit ő nem fogadott el, és be sem várva az ülés végét

távozott az ORKÖ székházából és azóta sem vesz részt az ORKÖ Közgyűlésének munkájában, nem jelenik meg a Közgyűlés ülésein. Hattinger Gábor példáját követve több mint 3 éve nem jelennek meg az ORKÖ Közgyűlésének ülésein Hattinger J., Kiss J., Csépanyi-Bárdos J., Zelles L., két éve Csicsvári M., Medve L. A fent említett képviselők többsége Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Komlóska szülöttjei, akiket azért választottak az ORKÖ Közgyűlésébe, hogy szülőföldjük ruszin nemzetiségű polgárainak az érdekeit is képviseljék az ORKÖ Közgyűlésében.

Popovics Tibor Miklós a MNEKK Kuratóriumából való visszahívása óta, vagyis 2003.05.31-től 2005.10.15-ig nem vett részt az ORKÖ Közgyűlésének ülésein.

Az ORKÖ új vezetésének már tevékenységének első hónapjaiban, párhuzamosan a Hattinger Gábor által vezetett önkormányzat szétfalált pénzügyi-gazdálkodási helyzetének rendbetételével sikerült rendszeres személyes megbeszéléseken és találkozókön felvállalnia a BAZ megyei RKÖ érdekképviselőt, az ORKÖ költségeiből megoldani a legrászorultabbak támogatását, létrehozni a korrekt és aktuális információcserét.

Mit hagyott a magyarországi ruszinoknak örökségül Hattinger Gábor és az általa vezetett ORKÖ Közgyűlése?

Sokmillió tartozást és büntetéseket, elavult és használhatatlan számítógépeket, az ORKÖ székházának lepusztult helyiségeit és szegényes berendezési tárgyait.

De a legnagyobb károkat a magyarországi ruszin kisebbségi közösségeknek a szellemi igénytelenség, az anyanyelv ápolásának és az értékőrző kisebbségi intézmények hiánya okozta.

A 2003. február 4-én megválasztott ORKÖ Közgyűlése és vezetősége aktív, céltudatos és következetes tevékenysége eredményeként a magyarországi ruszinok az erkölcsi megtisztulás, a szellemi és kulturális újjászületés útjára léptek

Gíricz Vera
ORKÖ elnök

P.S. A szakhatóságok által lefolytatott ellenőrzések és az ÁSZ, valamint a rendőrségi vizsgálatok jegyzőkönyvei, előzetes egyeztetéssel az ORKÖ székházában működő Magyarországi Ruszinok Könyvtárában megtekinthetők.

Új múzeum és könyvtár született

Könyvek, gyöngyök és régi ruszin öltözetek!

Dr.Göncz Kinga az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi miniszter 2006.február 10-én, ünnepélyes keretek között, megnyitotta a Magyarországi Ruszinok Könyvtárát és a Magyarországi Ruszinok Közérdekű Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóhelyét.

E rendezvénysorozatra Hodinka Antal akadémikus emlékének tiszteletére került sor az ORKÖ székházában Budapesten. A rendezvényt Giricz Vera az ORKÖ elnöke nyitotta meg.

A gyűjtők küldetésstudattal kezdték el a munkát. Ez a feladat együtt járt a nemzeti öntudat megerősítésével, a szülőföld és a nemzeti hagyományok megőrzésének igényével. Önkéntes gyűjtők voltak, felkérés nélkül is. Lelkes tanítók, háziasszonyok, művészek, írók, orvosok, papok küldözgették be a székházba leleményeiket, féltve őrzött családi hagyatékaikat, feltárt kincseiket. Nagyon sok igazi gyöngyszem található a gazdag gyűjtemény között. A teljesség igénye nélkül felsorolásra kívánczok: a baskói, a komlóskai anyag, az aszói gyöngyök, diszövek, a gyönyörű szép hímzések, nászkendők, mellények, ruhák, görög katolikus vértanú papjainak emléktárgyai, családi mise és imakönyvek, a vajdasági könyv és kazetta gyűjtemények, a lengyelektől kapott kiadványok, valamint a Miskolc- Görömböly RKÖ-től megvásárolt, és a kisebbségi önkormányzat által kiadott CD-k és kazetták. A látogató rácsodálkozhat olyan hagyományelemekre, dalokra, mesékre, amelyek nemcsak az adott vidéken voltak fellelhetők, hanem az ország, Kárpát-medence más részén is.

Hodinka Antal emlékének szentelt rendezvénysorozat és a két közgyűjteményes intézet megnyitásán Giricz Vera, az ORKÖ elnöke elmondta, hogy a gyűjtők kiemelkedő teljesítményt nyújtottak. Életben tartják e hagyomány-örző, néprajzi mozgalmat. Pedig egyre kevesebb a megőrzött anyag és a vásárlásra szánt összeg is. Mindannyian körbenéztünk saját házunk táján rádöbbenve arra, hogy a hagyományvilág nem

rajtunk kívül álló idegen dolog, hanem nálunk is megvan, szüleink és nagyszüleink hagyatékában. Mindkét gyűjtemény a legnagyobb mértékű honismeret: a ruszinok és a települések története, néprajza, kultúrája, sajátossága. Az egyházi vitrinek is azt bizonyítják, hogy a transzcendencia igénye az emberi lélek sajátossága. A görög katolikus vallás pedig a ruszinok nemzetmegtartó ereje, hite.

A világot nem lehet leszűkíteni csupán anyagi tényezőkre, az ember teljességre vágyik.

A könyvtár és a kiállítás anyaga majdnem az egész ruszin nyelvterületet felleleli, hiszen Kárpátaljától Észak-kelet Magyarorszáig szinte minden tájegység jellegzetességeit bemutatja. Gyűjteményeivel a Kárpát-medence végvári területeire is kitekint.

Hodinka Antal akadémikus emlékének szentelt rendezvényen a Hodinka- díjak átadására is sor került.

Giricz Vera, a díjak átadója méltatta e rangos elismerés új tulajdonosait. A díj célja olyan személyek kitüntetése, akik kiemelkedő munkát végeznek. A ruszin kultúra, a hagyomány-

ápolás és a tudomány társadalmi elismertettségét, hasznosságát, eredményét fokozzák. A ruszinok életminőségét javítják, szellemi értékét jobbitják és szolgálják.

Az alapítók nem titkolt reménye: a tehetséges szakemberek, a ruszin értékörzésért küzdők közösségé formálása, a felhalmozott szellemi, művészi, kulturális vagyon folyamatos fejlesztése és értő hasznosítása.

Az elnök asszony a díjátadó ünnepségen a „legjobbakat” arra ösztönözte, hogy mindig vállalják nemzeti önazonosságukat és képviseljék hagyományaikat, kultúrájukat. Örömmel ismertette új intézményeink -a múzeum és könyvtáralapításának körülményeit, további feladatait és komolyan vett létesítési tervének befejezését. Dédelgetett álmunk, egy önálló, az ORKÖ keretén belüli, folyamatos bővítésre alkalmas múzeum és könyvtár megteremtése megvalósult.

Személyesen mondott köszönetet a támogatásért Dr.Göncz Kingának, az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi

miniszter asszonyának, a MNEKK és a NEKH képviselőjének, valamint a jelenlévő vendégeknek, közreműködőknek.

E szép gesztus, a tisztelet és a nemzeti kisebbségek megbecsülésének jele, amellyel a politika fejezi ki szándékát - hangsúlyozta az elnök asszony.

Köszöntőt mondott Dr.Göncz Kinga miniszter asszony. Gratulált a Hodinka- díjasok eddigi tevékenységéhez, a ruszin kultúra, a tudomány és közösségépítő szerepükhöz. Elévülhetetlen részük van abban, hogy az ORKŐ ilyen aktív, megújult tevékenységet folytat. Közkincsnek tarja a ruszin és magyar nép több,mint ezer éves összetartozását, harmonikus együttélését, kölcsönös tiszteletét.

Örömmel állapította meg, hogy megmaradt a ruszin népi kultúra, amely egyben gazdagítja az egyetemes műveltséget. Ez a gyűjtemény is megőrizte, rögzítette, hogyan éltek évtizedeken, sőt évszázadokon keresztül a ruszinok.

Meghatottan hallgattuk II.Rákóczi Ferenc irodalmi hagyatékáról és szabadságharcáról szóló gondolatait, főként a „gens fidelissima-a ruszinok” méltatását. Megerősítette nemzetünk-a magyar történelemben vállalt-pozitív szerepét. „Rákóczi hű népe” a magyar testvérnép iránti hűségében megingathatatlan volt-hangsúlyozta a miniszter asszony.

Az összefogás tűnik itt alkalmas kifejezésnek-utalt a két intézmény megnyitójára Dr.Göncz Kinga-s ebben a közös szándékban az ORKŐ vállalta a szervezői és szakmai irányítást. Kísérje a továbbiakban is siker és a bővítés reménye azokat, akik ezért a nemes feladatért dolgoznak!

Az ORKŐ állandó múzeum és könyvtárának intézményét dr.Cselényi István Gábor, esztergomi görög katolikus parochus és Vaszil Bojcsuk atya Németperegéről szentelték fel. Eljöttek közénk, hogy Isten segítségével és áldásával életben tarthassuk ezt a hagyományörző mozgalmat.

A rendezvénysorozat programjában közreműködtek: a Szent Efrém Bizánci Férfikar /vezényelt Bubnó Tamás/ és a Ruszin Kulturális Egyesület népi együttese.

Az ünnepi rendezvénysorozatot Szocska Ábel atya Bojcsuk Vaszil atya és Mászlej Mihály atya által bemutatott szentmise zárta. Mihály atya, aki a meggyilkolt Romzsa Tódor püspök utolsó főpásztori útjának egyik kísérője és szemtanúja volt, a Rózsák-téri, gyönyörűen felújított székesegyházban szentbeszédében megemlékezett vértanú papjainkról, a már boldoggá avatott Romzsa püspökünkről. Az egyházi szláv nyelven bemutatott szentmisén és szentbeszédében megemlékezett a máriapócsi Mária-kegykép harmadik könnyezésének centenáriumi napjairól. Elmondta, hogy a máriapócsi Szűz Mária kegyképe a görög katolikusok számára mindig a remény és a vigasztalás, valamint a szabadság jelképe. A diktatúra alatt szenvedett papjaink, szabadságuk után Máriapócsra igyekeztek. Hittek abban, hogy a szenvedés, az igaz hithez és a becsülethez való ragaszkodás nem lesz értelmetlen. Így is lett...

Mártíromságuk, a börtönökben elviselt szenvedésük elvezetett a görög katolicizmus 1989-évi Főnix-madárhoz hasonló feltámadáshoz.

A Hodinka Antal díjasok névsora:

**Mászlej Mihály
Dr. Káprály Mihály
Dr. Szabó János
Giricz Vera
Dr.Bubnó Tamás
Dr.Ljavinyec Sztjepán**

A Ruszin Világ következő számaiban portré-interjú sorozatban szeretnénk mindannyiukat közelebből bemutatni.

Kitüntetésükhöz gratulálunk!

Ortutay Mária

Tájékoztatjuk kedves olvasóinkat, hogy a Múzeum és a Könyvtár nyitvatartási ideje munkanapokon: 11.00-17.00-ig, hétvégeken pedig előzetes bejelentkezés alapján.

Új módon választunk kisebbségi önkormányzatokat

Dr. Hargitai János, képviselő, Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi Bizottság, Nagynyárad (Baranya megye) polgármestere:

- Képviselő úr véleménye szerint elegendő idő áll-e a választások előkészítésére?

Az elfogadott törvény a választási szabályokat alapvetően átírja. Az új választási eljárás megismertetése és megértése alapja a sikeres kisebbségi választásoknak. A településeken és a fővárosi kerületekben késő ősszel, a megyékben és a fővárosban 2007. tavaszán lesznek a választások. Elegendő idő van a közösségekhez tartozók felkészítésére. A felkészítő fórumok szervezése feladata a Hivatalnak (NEKH), az országos önkormányzatoknak, Belügyminisztériumnak csakúgy, mint a parlamenti szaktbizottságoknak.

- Elképzelhetőnek tartja, hogy a most már mindenütt öt fős testületeket a kis településeken is létre tudják hozni, illetve hogy emiatt csökken a kisebbségi önkormányzatok száma?

-A testületek öt főre emelését tapasztalati tények indokolták, nevezetesen a határozatképesség biztosítása. Emiatt nem fog csökkeni a testületek száma. Nagyobb gondnak látom a minimum harminc fős választói névjegyzékek létrehozását.

- A szavazói névjegyzék is befolyásolhatja a kisebbségi önkormányzatok számát?

A névjegyzéktől való félelem megnehezítheti a kisebbségi közösséghez tartozás megvallását. Meg kell értetnünk és ismertetnünk a névjegyzék szükségességének indokait, a névjegyzék lehetséges előnyeit, a névjegyzékkel kapcsolatos adatkezelési garanciákat. Ha ezekre a kérdésekre sikerült megnyugtató válaszokat adnunk a most szervezendő fórumokon, sokat tehetünk azért, hogy ne csökkenjen a nemzetiségi kisebbségi önkormányzatok száma.

- Mivel ne értett egyet a konszenzusos módosításokat illetően?

A törvénymódosítás előkészítésében nagyon sok energiám van, a végszavazásoknál mégis tartózkodtam, a törvény két alapvető fogyaté-

kossága miatt: látható volt, hogy a törvény alapvetően szűkíti a kisebbségek képviseletének lehetőségét a települési önkormányzatokban. Megszüntette a kisebbségi területi autonómiák létrejöttének lehetőségét azokon a településeken, ahol az adott kisebbség nagyobb számban, azaz akár többségben él.

A másik fogyatékosága a törvénynek, hogy nem ad választójogot az itt életvitelszerűen élő, letelepedett uniós polgároknak, ha ők magukat az adott kisebbség tagjának tekintik. Ostoba, kicsinyes megközelítés ez, ami nincs tekintettel az ezeréves magyarországi, Szent István-i örökségre, távol van az egységesülő Európa gondolatától, nem illeszkedik a nemzeti kisebbségekről vallott korszerű eszmékhez, olyan diszkrimináció, aminek nincs ésszerű indoka. Elhibázott kompromisszum, azoknak a gondolkodását tükrözi, akiknek nincs víziójuk a nemzeti kisebbségek európai perspektíváiról, akik a hazai kisebbségek létében azért nem látják a sokszínűség lehetőségét, mert a nemzetállami gondolkodás foglyai. Az ország ténylegesen azoké, akik itt laknak, élnek, nem csak az állampolgároké, így valamennyi országlakó integrálása az államba-a nemzet államalkotó kisebbségeinek erősítése okán is-érdeünkben állna. Ezt nem ismerte fel a jogalkotó, ezért tartózkodtam a törvény elfogadása során.

Németh Erika, az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi Bizottságának alelnöke:

- Mit tart a módosítás erősségének vagy éppen „gyenge” pontjának, amelyek megnehezíthetik majd a választásokat?

E kérdés megválaszolásakor fontos hangsúlyozni, hogy a jogalkotási folyamat tétje az volt, hogy lehet-e alkotmányos kisebbségi választásokat tartani 2006-ban? A fő eredmény tehát az és ezt most már két döntésével az Alkotmánybíróság is megerősítette- hogy alkotmányos kockázat nélkül létrejöhetnek 2006-ban a helyi, majd 2007 márciusában a középszintű és az országos önkormányzatok. Az önkormányzatiság megszűnése veszélyéhez képest, minden nehézség apróságnak tűnhet.

Persze ez nem jelenti azt, hogy nem kellene komolyan vennünk például a névjegyzékes

választási rendszerből, az új kötelezettségekből fakadó nehézségeket. Tény, hogy a névjegyzékre való feliratkozás időszaka plusz aktivitást, jelentős erőfeszítéseket igényel majd a kisebbségi közösségektől és azok minden tagjától. Viszont ezt követően egyszerűsödik az eljárás.

A névjegyzékkel kapcsolatban ugyanakkor tennék egy megjegyzést: a kormány és a kormánykoalíció pártjai a 2004. évi eredeti, benyújtott javaslat szerint a névjegyzék összeállítás jogát a kisebbségi közösségek kezébe adták volna, s a kisebbségek önrendelkezésének, öngazgatásának, de önvédelmének elvi alapján-persze megfelelő jogorvoslati utakkal de-lehetővé tették volna az elutasító döntést is a nem a közösséghez tartozó személyek jelentkezése esetén. Sajnálom, hogy részben néhány kis kisebbségi közösség elutasítása miatt a legnagyobb ellenzéki párt megváltoztatta korábbi támogató álláspontját, s most egy kisebbségpolitikai értelemben „lyukasabb szűrővel” próbáljuk majd csökkenteni a visszaélések lehetőségét. Remélem a hazai kisebbségpolitika fejlődése előbb-utóbb eljut az önrendelkezés ilyen szintű elismeréséig is.

Kérdések és válaszok

2006 októberében az eddigiektől eltérően fogunk kisebbségi önkormányzatokat választani: egyidőben a helyhatósági választásokkal, de más szavazófülkében. Nem lesznek független jelöltek, a civil szervezetek állítanak jelöltet, s számtalan más újdonsággal kell megismerkednünk a választásokig. Szakemberek fognak minden feltett kérdésre válaszolni. Ezúttal dr. Buzál Attilát kértük válaszára.

- Kit lehet megválasztani, ki lehet jelölt?

A települési kisebbségi önkormányzati választásokon jelölt az a magyar állampolgár lehet, aki a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényben meghatározott kisebbséghez tartozik, a kisebbséghez tartozását vállalja és kinyilvánítja, kisebbségi választói jegyzékben szerepel és a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választójoggal rendelkezik. A jelöltnek nyilatkoznia kell arról, hogy

- 1.) a kisebbség képviselőjét vállalja-e,
- 2.) a kisebbségi közösség nyelvét ismeri-e,
- 3.) a kisebbségi közösség kultúráját és hagyományait ismeri-e,
- 4.) volt-e korábban más kisebbségi önkormányzatának tagja vagy tisztségviselője.

- Ki állíthat jelölteket és hogyan?

Fontos új szabály, hogy megszűnik a független jelölti intézmény. Kizárólag jelölő szervezet által állított jelölt indulhat a választáson. Jelölő szervezet lehet az egyesülési jogról szóló törvény szerint bejegyzett olyan társadalmi szervezet, amelynek alapszabályában rögzített célként szerepel az adott nemzeti vagy etnikai kisebbség képviselése. A 2006. évi választásokon a 2005. november 25. napjáig bejegyzett szervezetek állíthatnak jelöltet.

- Mely szervezetek minősülnek nemzetiségi szervezeteknek?

Jelölő szervezetként az az egyesület vehet részt a választásokon, amelynek az alapszabálya tartalmazza az adott nemzeti vagy etnikai kisebbség képviselését.

- Alapítványok, közhasznú alapítványok állíthatnak-e jelölte, illetve jelölteket?

Kizárólag az egyesülési jogról szóló törvény alapján bejegyzett egyesületek állíthatnak jelölteket. Ebbe a körbe a közhasznú egyesületek beletartoznak, tehát állíthatnak jelöltet. Alapítvány, közhasznú alapítvány, közhasznú társaság azonban nem lehet jelölő szervezet.

- A megyei önkormányzatok szövetségei megszűnnek-e az önkormányzatok megszűnésével?

A megyei önkormányzatok szövetségei az egyesülési jogról szóló törvény alapján nyilván tartásba vett szervezetek, így azok nem szűnnek meg, kizárólag akkor, ha ezt a feltételt az alapszabályuk tartalmazza, vagy a szövetség legfőbb szerve kimondja a szövetség megszűnését.

- Hogyan állíthatunk jelöltet, jelölteket?

Jelöltet a már említett jelölő szervezet állíthat. A jelölő szervezetnek a választások kitűzését követően be kell jelentenie azt a szándékát, hogy jelölő szervezetként kíván részt venni a választásokon, tehát jelöltet, vagy listát kíván állítani. A bejelentésen túl szükséges csatolni a társadalmi szervezetek bírósági nyilvántartásából a választás kitűzését követően kiállított kivonatát. Gyakorlatilag ugyanolyan igazolást kell beszereznünk a nyilvántartást végző bíróságtól, mint amilyent a pályázatokhoz csatolunk. Ezen túl a jelölő szervezet bejelentéséhez csatolni kell annak alapszabályát, amely bizonyítja, hogy a

törvényben meghatározott feltételnek megfelelően, alapszabályában rögzített célja az adott nemzeti vagy etnikai kisebbség képviselete. A bejelentéshez szükséges nyomtatványt a helyi választási irodánál lehet beszerezni. Amennyiben a jelölő szervezet több megye, illetőleg a főváros és valamely megye területén is jelöltet vagy listát kíván állítani, az *Országos Választási Bizottságnál*,

ha a jelölő szervezet csak egy megye, illetőleg a főváros területén belül, illetőleg

több településen kíván jelöltet állítani, a *területi választási bizottságnál*,

ha a jelölő szervezet csak egy településen kíván jelöltet állítani, a *helyi választási*

bizottságnál kell megtennie a bejelentést. A jelölő szervezet nyilvántartásba

vételéről az illetékes választási bizottság igazolást állít ki.

szavazás napját megelőző 23. napig jelenthet be a helyi választási bizottságnál, az erre szolgáló nyomtatványon, amelyet szintén a választási irodától lehet beszerezni.

-A jelöltek eddig az ábécé szerint kerültek fel a listára, ezután ez másként lesz?

A jelöltek ezután nem ábécérendben, hanem sorsolás útján fognak felkerülni a kislistára. Ez a szabály a települési kisebbségi önkormányzati képviselők megválasztására szolgáló kislistára vonatkozik.

A megyei és országos kisebbségi önkormányzati jelöltek sorrendjét a listát állító szervezet határozza meg.

(Megjelent a Barátság c. kulturális és közéleti folyóirat 2006.év első számában).

2. A jelölő szervezet jelöltet legkésőbb a

Folytatjuk lapunk következő számában.

Nemzetközi konferenciát szerveztek Brassóban 2006.március 6-8-án

„A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Tanácskozó Testületek szerepe a társadalomban” címmel.

A munka három szekcióban folyt. Az első szekcióban előadást tartott Giricz Vera, az ORKÖ elnöke a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek érdekképviseleteiről a hazai kisebbségi politika minden létező szintjén.

A konferencia munkájában 46 ország, több mint 100 képviselője vett részt.

A résztvevő vendégeket köszöntötték: Philippe Boillat, az Európai Tanács Emberjogi kérdésekkel foglalkozó megbízottja, Markó Béla Románia

miniszterelnök-helyettese, az RMDSZ elnöke és a Román Kormány az Európai Tanácsba delegált bizottsági tagjai.

A rendezvény házigazdájája: Markó Attila, a Román Kormány Kisebbségi és Nemzetiségi kérdésekkel foglalkozó államtitkára volt.

Giricz Vera az ORKÖ elnökének előadásának szerkesztett változatát lapunk következő számában közöljük.

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

Az alkotóművészek nem ismernek nyugalmat

Rendhagyó beszélgetés Fedinecz Atanázzal /művésznevén Fruci / legújabb kitüntetései kapcsán.

A Magyar Művelődési Intézet a Pro Cultura Minoritatum Hungarie közreműködési díjat és elismerő oklevelet adományozott Fedinecz Atanáz részére a magyarországi ruszin nemzeti kisebbség anyanyelvi, kulturális hagyományai megtartása és továbbörökítése érdekében végzett kimagasló szakmai munkájáért. A 13 kitüntetett a MAMI dísztermében 2005. december 18-án megrendezett ünnepségen köszöntötte

Dr.Szili Katalin az Országgyűlés elnöke, a díjakat átadta Borbáth Erika a MAMI főigazgatója.

Több évtizedes művészeti tevékenységének összegzéseként, számos önálló tárlata után, munkásságának és a nemzeti-ségi ruszin kultúra ápolásának értékelését bizonyítva Dr.Fedinecz Atanáz, Fruci 2005. novemberében megkapta a Művészeti Szövetség „Művészeti Art” kitüntetését is.

„Tisztelet az áldozatoknak” c. holokauszt évfordulójára kapott oklevelét is nagy becsben őrzi. Lengyelországba kapott meghívást festményei miatt. Egyik festményét, amelynek „A halál kórusa” címet adta ma is ott őrzi. Témája is rendkívüli: a háttérben magas kémények és a meggyötört, szinte átlátszó bőrű emberek egyenesen a gázba vonulnak.

II. díjat nyertek alkotásai a 2005. évi Őszi Tárlaton, valamint a IV. Magyarországi Nemzeti-ségi Filmszemlén alkotó művészetéről készített filmet a versenykategóriába válogatták be. Bemutatott alkotásainak skálája rendkívül széles és sokszólamú.

Fruci Ars poeticája után érdeklődve, elmondta, hogy a látványt nem mindig tudjuk racionális értelmezhetőségre átváltani, értelmezni, de el kell érnie, meg kell érintenie a tudatot. A festmények, a képek ezerszínűek, de lényegüket tekintve tökéletes harmóniát sugallnak, egységet teremtve a múlt és a jelen, az ember és a természet között. Tökéletesen csak azt lehet megalkotni, amit a festő jól ismer.

Világának titkát csak bizonyos háttér-beszélgetések teszik hozzáférhetővé. Lépünk tehát a megismerés útjára!

Első kérdésem arra irányul, életsorsának melyik szakasza irányította őt a természet és a művészet felé?

-A művészetet a legizgalmasabb kísérletként éltem meg, legyen az bármely műfaj: színház, irodalom vagy freskóművészet. A természet iránt pedig már gyermek és ifjúkoromban megszállottságot tanúsítottam, bejártam Európát, Szibériát, Karéliát, voltam az USA-ban.

Ifjúkoromban a színház és a mozi szerelmese voltam. Barátaimmal együtt színházat alapítottunk Ungváron. Koncerteztünk, de nemcsak színészként próbáltam ki önmagam, hanem műsorvezetői feladatokat is sűrűn vállaltam. Élveztük az életet... De volt idő, amikor leginkább a sport foglalkoztatott. Bejártuk majdnem az egész országot Kárpátalja válogatott röplabda csapatával. Egy rendkívül tehetséges edzőnk volt, győzelmeinket neki köszönhetjük. A köztársasági válogatott csapat tagja volt, Szkrjábinnak hívták.

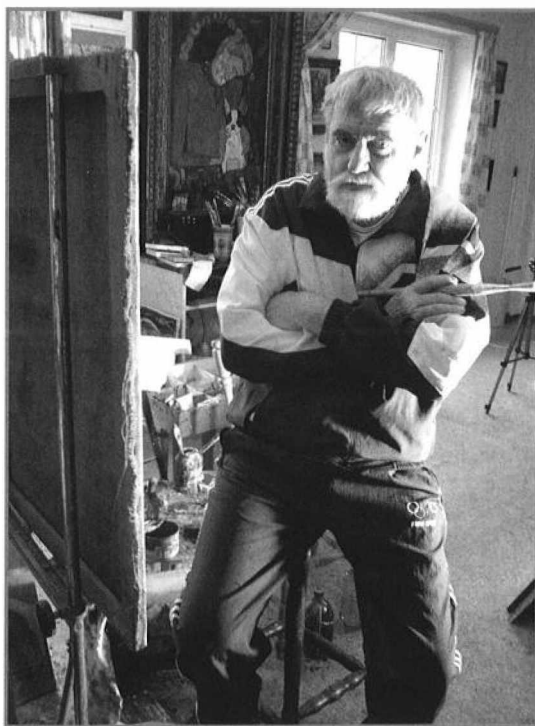
A sportot elég hamar meguntam. Egy válogatott meccsen Nyikolájevben játszottam utoljára. Ott levettem a trikót és többet nem nyúltam labdához. Mágikus

san kezdtem vonzódni a fotózás, a plakátkészítés, a festészet iránt.

- Hogyan élted meg az áttelepedés időszakát? A megváltozott körülmények gátolták vagy segítették festővé válásodat? Milyen művészi vonzaskörbe kerültél?

- Űr keletkezett bennem. Nehezen éltem meg szokott környezetem, barátaim elvesztését, fizikai /s nem szellemi-érzelmi/ távolságát.

Néha az érzésem támadt, mintha elveszítettem volna egyik kezem vagy lábam. Nem volt könnyű átállni. A lelki harmóniám visszaállítására egy lehetséges és hatékony gyógyír mutatkozott: a szinte kimondhatatlannak a megalkotása, a kimondása, a lefestése. Az akkor született festményeim sok mindenről árulkodnak, búcsúzás volt a fő témaköröm.

Szentendre volt az a hely, ahol először a hétköznapi tudat fölötti állapotba kerültem. A színek tónusgazdaságát alkalmaztam, az igazságszenvédély fűtött, minden hamisságról le akartam húzni a leplet. Ha nem éreztem az értékállóságát, akkor megsemmisítettem azt.

Az érzelmi tartalom is mind jobban segítette munkámat. Igen, a művészet vonzásában és a szeretet varázskörében találtam magam.

Új hazámban Magyarországon, feleségem oldalán, alkotói függetlenségbe kerültem. Örökké hálás leszek neki ezért.

-Említetted, hogy a kezdetén észre vetted magadon a befelé fordulás nyomait. Érthető, hiszen érzékeny emberek, mint amilyen te is vagy, akik hazulról megszokták, hogy szellemileg, érzelmileg eleven légkörben éljenek, megváltozott körülmények között kedélyállapotuk kiegyensúlyozatlanabb lesz. Visszanyúlva személyes tapasztalataidhoz, mikor állt helyre nálad a „világ”? Mikor nyílt meg számodra a nagyvilág?

- 1983-ban az első nyugat-európai körutunkon. Akkor tárult ki előttem a világ, akkor döbbsentem rá igazán, mit jelent a szabadság az életben, a művészetben, az emberek mentalitásában. Itthon az ember hátranézett, ott pedig a kitárult világ és szabadság furcsa, de nagyon jó keveredésének voltunk a tanúi, amelyet soha nem tapasztaltam azelőtt. Ott is sátoroztunk, a feleségemmel, gyerekekkel együtt. Emlékszem, egyszer valahol Franciaországban egy sötét erdőben vertük fel a sátrunkat. Reggel vettük csak észre, hogy egy szakadék mellett álltunk. Semmi sem tudta elrontani jókedvünket. Legalább 35 kastélyt láttunk, múzeumokat látogattunk, az emberek jóindulata vett bennünket körbe. Új értékek felismerői lettünk. A nyomás, a lelki szorítás felengedett. Új ihletet kaptam a munkához. Hazajövet úgy éreztem, palotában lakom, de a „sátor” után tele voltunk élményekkel. Viki fiunk még a cipőjét is lehúzta egyszer, amikor a kocsiba ült, annyira megszokta a „sátori” rendet és a kötelező tisztaságot. Ez az út egy jövő felé irányuló célt jelölt meg számomra, hatása életre szóló lett.

Intenzívebb lett a munkám, a megfoghatatlannak tűnő dolgok kézzelfoghatóbbá váltak, felébredtek a belső titkok.

Valahogy jobban sikerült felülkerekednem a nehéz helyzeteken. Ezzel egyértelműben a jövőbeli kilátásaim is tágultak.

- Az élet, mit vár mitőlünk? Konkrétan most tőled!

Szándékosan így kérdezem, mert ismerve elvárásaidat, tudom, hogy számodra is az a fontos, mit kell még megtenned, nem pedig azon múlik, te mit vársz? Egyetértesz velem?

- Az élet naponta, óránként kérdéseket tesz fel. Egyetértek veled, mert a helyes választ cselekvéssel szeretném megadni. Most leginkább töprengök, fejben alkotok, időszakos kórházi magányomban. Remélem nem sokáig. Az alkotás már készen van a fejemben, látom magam előtt, vászonra kell vinni. „Léda és a hattyú”- jövőbeli alkotásom témája. Nagy kép lesz.

- Erős érzelmi telítettségű téma. A kapcsolat, a szeretet, a szépség, a szerelem valahogyan a legmagasabb, amihez az ember lelkileg fel tud szárnyalni. Mi váltotta ki belőled ezt a témát?

- Erre nem tudok racionális magyarázatot adni, belülről fakad az érzés, amit ábrázolni szeretnék ezzel a képpel: a hajlott hátú, szép, ívelt nyakú jelenséget érdekes karakterű rajzzal oldom meg. Érzékelem annak az igazságát, amelyet olyan sok ember élete következtetéseként szűrt le. A Tűzmadár, a Kékmadár vágyakozása visz a cél felé, a szabadságot, a szárnyalást jelképezi.

Az ember, ha nem is maradt már semmije sem ezen a világon, boldog lehet, ha a szeretett emberrel ezt átélheti. Az élet számomra is felvetett kérdéseket, szeretném ezt alkotásaimmal helyesen megválaszolni. A konkrét helyzet most azt követeli tőlem, hogy szerényen viseljem sorsom, hisz egyetlen helyzet sem ismétlődik meg.

Sorsomat most is tevékenyen alakítom, feladatokat látok magam előtt. Érzem annak a felelősségét, amellyel a rám váró alkotásnak és a szeretett embernek tartozom.

-A magatartás, a példamutató alkotás mindig is közvetlenebbül hat, mint a beszéd.

Mit jelentett számodra a „Pro Cultura Minoritatum Hungarie” kitüntetés? Mit gondolsz, a belső visszhang, akár a te esetedben is, miért volt oly felfokozott?

- Számomra a legtöbbet jelentette. Büszke vagyok a ruszinságomra. Sokszínű: ruszin, magyar, cseh, orosz kultúrán nevelkedtem, ruszinságomat mindig vállaltam. Az 1-2 osztályt még ruszin iskolában kezdtem Munkácson. Aztán bejöttek a szovjetek, így orosz iskola lett belőle. A ruszin gimnáziumot is megszüntették, pedig a magyarok alatt mindig működött ruszin gimnázium. Magyar pedagógusok is tanították a ruszin nyelvet, történelmet. Ezzel a kitüntetéssel is úgy tiszteltek meg, mint egy ruszin festőművészt. Áttelepülésem kapcsán éreztem meg, ha az ember nem foglalkozik saját származásával, identitásával, hagyományaival, akkor szinte nem ér semmit, megszűnik kultúrerem lenni. A múlt örömeit, fényeit, nehézségeit fel kell idézni, hogy a jelenben világosságot nyújtsanak. Amit egész korábbi életünkben, annak élménygazdagságában megvalósítottunk, gondoltunk és elszenvedtünk,

azt a belső kincset senki és semmi többé el nem veheti tőlünk.

Kárpátalját, szülőföldemet, ruszin identitásomat, kultúrámat átmentettem a valóságba. Ruszinságom az alkotás folyamatában is belső támaszt ad számomra.

- *Beszélgetésünk során azt tapasztalom, hogy mintha felszabadult volna benned az éveken át rádnehezedett nyomás. Sokáig nem beszélhettél őszintén ruszinságod legmagasabb szintű szellemi kultúrájáról, valóságos megújulásáról. Jól gondolom?*

- Ez a lelki kényszer megszűnt, számomra muszáj volt alkotni, ez az én kifejezőeszközöm.

Múltak a napok a 80-as évektől kezdődően és oldódni kezdett ott legbelül. A kötöttséget áttörve az érzélem egyszercsak rést vágott azon a különös gáton, amely eddig útját állta.

Azt pedig mindannyian tudjuk, semmi sem történik áldozatok nélkül. Én is megszenvedtem ezért a lehetőségért.

- *Beszélgetésünk során említetted, hogy igazából csak te tudod megítélni műveid értékét, s ami rossz, azt könyörtelenül megsemmisíted. Mindig munkált benned ez a motivációs erő, ha*

bizonytalan voltál munkád eredményében?

- Nem voltam bizonytalan munkám értékében. A tökéletességre való törekvés örök szellemi értékre épül, ezt követem. Saját művészetemet is a hagyományra, az örök szellemi valóságra alapozom. A tradíció és a jelen összevonása gyarapodással jár. Ez motivál. Ez segít a létezés egységének, harmóniájának ábrázolásában.

- *Legjobb képeid bizonyos fokú feszültséget sugároznak. Ez célzott hatású?*

- Nem. Ez az igazságra törekvés. A lélek a legfontosabb az emberben, tulajdonképpen maga az ember és az átszellemült természet, amely körbeveszi. Minden igaz alkotás bizonyos fokú feszültségen alapszik. Nem feszültségmentes állapotra van szükség, hanem a méltó célért, a szabadon választott feladatért való küzdelemre, törekvésre.

Köszönöm a beszélgetést, kitüntetéseitekhez gratulálok, kívánom, hogy figyelmed mindig erre az életcélra irányuljon!

Budapest 2005. január 25.

Ortutay Mária

A ruszin nyelvoktatás távlati tervei

A közelmúltban Dr. Göncz Kinga az ICSSZEM minisztere nagy érdeklődés mellett ünnepélyesen megnyitotta az első két ruszin intézményt a Magyarországi Ruszinok Könyvtárát és Magyarországi Ruszinok Közérdekű Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóhelyét.

Ezt a hazai ruszin kisebbségi közösség életében történelmi jelentőségű eseményt a megnyitó napján bemutatta az MTV 1 esti híradója és a Duna TV Világunk c. műsora, amely Giricz Vera ORKÖ elnökkel e témában készített interjút. A hazai média ilyen kitüntető érdeklődésének háttérében a ruszin kultúra és hagyományok megismerésének igénye érezhető. A magyar és a ruszin közös történelmi fejlődés tényének több évtizedes elhallgattatása vezetett oda, hogy Európában és a tengeren túl (USA, Kanada) többet tudnak a ruszinokról, tragikus sorsukról, az alkalmazkodási és túlélési képességükről, mely és megingatatlan görög katolikus hitükről, mint idehaza.

A 1998-2002 között Hattinger Gábor által vezetett hazai ruszin közösség mély erkölcsi és szellemi válságba került, hiszen az egyszemélyes vezetés lehetetlenné tette az értékálló kulturális alkotások megteremtését, az anyanyelv megőrzését, a görög katolikus és a népi hagyományok ápolását. Az ORKÖ Közgyűlése

1998-2002 gyakorlatilag nem működött, az elnök csupán egy szűk érdekcsoport igényeit szolgálta! Sőt Popovics Tibor Miklós a MARUSZE képviselőjében 2005. őszén a vajdasági Ruszkij Keresztúron tett látogatása során kijelentette, hogy „a ruszin nyelv, mint az etnikai hovatartozás alapvető jellemzője már nem létezik a magyarországi ruszin közösségben”.

A ruszin nyelv és tudomány örökségének feltárására és népszerűsítésére nem léteztek intézmények és kutatóintézetek. A rapszodikusan megjelenő, állandó elszámolási gondokkal küszködő Ruszinszkij Zsivot (felelős szerkesztő Hattinger Gábor, főszerkesztő Kiss Judit) és a helyébe lépő Országos Ruszin Hírlap (felelős szerkesztő Kiss Judit, főszerkesztő Popovics Tibor Miklós) gyakorlatilag nem jutottak el az olvasókhoz.

Ily módon érthető miért hangzik el oly gyakran a kérdés: „Kik a ruszinok? Hogyan működnek, milyen szellemi erő vezet a közösséget olyan jelentős kulturális értékek megteremtésében, melynek tanúi lehetünk az utóbbi 3 évben?” A válasz egyszerű: „Elkötelezettségünk, az anyanyelv és hagyományaink ismerete, erős görög katolikus hitünk”.

A hazai ruszi közösség sikerei nyilvánvalóak, az összetartozás és együttgondolkodás szilárd talaján születtek.

Az első két ruszin intézmény sikerein felbuzdulva, megújult erővel láttunk hozzá a ruszin nyelvoktatás megszervezésének a ruszinok által lakott helységeken. Az ORKÖ Közgyszűlése 32/2004(XI.13.) határozatában döntött a Kisebbségi nyelvoktató iskolahálózat létrehozásáról. A módszertani alapok meghatározását segítette a Hodinka Antal emlékének szentelt a ruszin nyelvoktatással foglalkozó nemzetközi konferencia (2006.02.10), amely bebizonyította a ruszin nyelv sokszínűségét, az oktatási rendszerek változatosságát az óvodai neveléstől a felsőfokú képzésig.

A Ruszin Világ hasábjain több ízben tájékoztattuk kedves olvasóinkat arról, hogy a Komlóskai Általános Művelődési Központ Általános Iskolájában beindult az anyanyelv és népismeret oktatása. A cikkhez mellékelt törvényes lehetőségekből kitűnik, hogy az oktatás megoldására van lehetőség, a Komlóskai Települési Képviselő Testületnek döntenie kell a ruszin nyelv és népismeret oktatásának mikéntjéről. Az eltelt időszakban az ORKÖ saját költségvetése terhére 10 évre 400 000 Ft értékben a ruszin nyelvoktatást segítő tankönyveket, szépirodalmat, hanghordozókat helyezett ki a Komlóskai ÁMK Általános iskolájába, jelentősen bővítve ezzel a már meglévő szerény iskolai

könyvtárat. Felismerve a helyi önkormányzat pénzügyi nehézségeit az ORKÖ átvállalta az óvodai nevelők és a ruszin nyelvet és népismeret oktató tanár november-decemberi javadalmazását és a tanulók részére saját költségére megszervezte a karácsonyi ünnepet az ORKÖ székházában.

Ez évben több levelünkben kértük Komlóskai polgármesterét Köteles Lászlót, hogy amennyiben bármilyen gondjaik vannak a ruszin nyelv és népismeret oktatásának finanszírozásában, azt írásban jelezzék az ORKÖ Közgyszűlésnek. Arról is tájékoztattuk a helyi vezetőket, hogy az oktatási intézmények állagának megóvására és a szükséges felújítási munkálatok elvégzésére a helyi önkormányzat közösen az ORKÖ-vel pályázatot nyújthat be a „Kisebbségi koordinációs és intervenciós keretben” elkülönített pénzüsszegekre. Leveleink ez idáig válasz nélkül maradtak.

Úgy tűnik, hogy a települési önkormányzatnak sikerült megoldani a ruszin nyelv és népismeret, valamint az oktatási és nevelési intézmények állagmegóvásának finanszírozását, amihez tiszta szívvel gratulálunk!

Giricz Vera
ORKÖ elnök

A közoktatási törvény rendelkezései a kisebbségi nyelvoktatásról

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény 47. § (1) bekezdése szerint: „A kisebbségi önkormányzat - a közoktatásról szóló törvényben meghatározottak szerint - részt vehet a nemzeti, etnikai kisebbséghez tartozók óvodai nevelésével, iskolai nevelésével és oktatásával, kollégiumi nevelésével és oktatásával összefüggő kötelező önkormányzati feladatok végrehajtásában.”

Ugyanezen szakasz (4) bekezdése szerint: „Az országos kisebbségi önkormányzat megkeresésére az intézményt fenntartó helyi önkormányzat köteles átadni az országos kisebbségi önkormányzatnak annak a térségi, illetve országos feladatot ellátó iskolának vagy kollégiumnak a fenntartói jogát, amelyik alapító okirata alapján kisebbségi feladatot lát el, ha minden tanuló részt vesz a kisebbségi oktatásban. E rendelkezést kell alkalmazni a körzeti feladatot ellátó iskola és kollégium esetében is, ha a nemzetiséghez tartozók országon belüli elhelyezkedése miatt

nem láthat el az iskola, kollégium országos vagy térségi feladatot.”

A rendelkezésből megállapítható, hogy esetünkben a települési önkormányzat nem köteles átadni az intézmény fenntartói jogát az országos önkormányzatnak, miután az nem térségi, országos, vagy körzeti feladatot lát el. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a két önkormányzat ne állapodhasson meg az átadás-átvételtől.

A fenntartói jog átvételével kapcsolatban van az intézménnyel egy másik probléma is, nevezetesen az **intézmény típusa**. Az intézmény többcélú intézmény, vagyis általános művelődési központ. Miután az intézmény alapító okirát 2004. augusztus 19. napján módosították, vonatkozik rá az átszervezési tilalom, miszerint az átvételt megelőző és az azt követő két évben az intézményt átszervezni nem lehet. Tehát amennyiben az országos önkormányzat át kívánja venni az intézményt, az iskolát külön nem

tudja átvinni, kénytelen az egész intézményt saját fenntartásába átvinni. Ez annyit jelent, hogy az országos önkormányzat tartaná fenn az óvodát, az általános iskolát, a művelődési házat, és a könyvtárat. Alapvető gond ezzel a megoldással, hogy az országos önkormányzat érdemben kizárólag az óvodába és az általános iskolába járó gyermekek után kapna állami normatívát (fejkvótát) az egyéb intézményi egységeket gyakorlatilag teljes egészében saját költségvetési forrásból kellene fenntartania.

További kérdésként merül fel, hogy az országos önkormányzat hogyan tudja ellátni a fenntartással járó feladatokat, vagyis van e megfelelő apparátusa az országos önkormányzatnak a feladat ellátására.

Az intézmény finanszírozása egyébként is kérdéses. Miután az intézmény feltehetően nem lát el térségi, országos illetve körzeti feladatokat, az oktatási miniszter nem köteles közoktatási megállapodást kötni az országos önkormányzattal, így csak a költségvetési törvényben biztosított általános és kiegészítő normatív állami támogatásokat veheti igénybe a fenntartó.

A jelenlegi körülmények között, nagy vonalakban ismerve csak az intézmény költségvetési helyzetét, a gyermek létszámot, illetve az intézménynek helyet adó épületek, ingatlanok műszaki állapotát, az országos önkormányzat nem tudja biztonságosan fenntartani az intézményt. E kérdésnek az eldöntése azonban pontos pénzügyi elemzést igényel, melyet csak a létszámok ismeretében lehet elvégezni.

II. Az intézmény közös fenntartása:

Ez a megoldás lehetséges, hiszen erre az országos önkormányzatnak lehetősége van. Ebben az esetben a települési önkormányzat és az országos önkormányzat az intézmény közös fenntartására megállapodást köt, melyben rögzítik, hogy a fenntartói jogokat közösen gyakorolják, továbbá, milyen mértékben járulnak hozzá az intézmény fenntartásához.

Az országos önkormányzat szempontjából azonban ennek egy olyan hátulütője van, hogy az

állami költségvetésből nem tud normatívákat „lehívni”. Az országos önkormányzatnak a fenntartói hozzájárulását **saját költségvetéséből**, esetleg pályázatok útján kell előteremtenie, amely kétséges valamint azokban a kérdésekben kell döntenie, amelyet a megállapodás rögzít. (Pl.: intézmény vezetőjének kinevezése, pedagógiai program, intézmény költségvetésének elfogadása, módosítása stb.)

III. Kiegészítő kisebbségi oktatás:

Az országos önkormányzat fontosnak tartja a komlóskai ruszin nemzetiségi oktatást, és feltétlenül segítséget kívánnak nyújtani annak érdekében, hogy a településen a nemzetiségi nyelv oktatása tovább folytatódjon. Első lépésként az ún. kiegészítő kisebbségi oktatás bevezetésében kellene gondolkodni. A közoktatásról szóló törvény 122. § (11) bekezdése szerint, „Az érintett országos kisebbségi önkormányzat az e törvény 86. §-ának (5) bekezdésében meghatározott kiegészítő kisebbségi oktatás feladatainak az ellátására nyelvoktató kisebbségi iskolát létesíthet és tarthat fenn, illetőleg utazó pedagógus hálózatot működtethet. A nyelvoktató kisebbségi iskolát az oktatási miniszter veszi nyilvántartásba, és adja meg a fenntartónak a működés megkezdéséhez szükséges engedélyt. Ha a nyelvoktató kisebbségi iskola önkormányzati vagy más fenntartású iskolában működik, az országos kisebbségi önkormányzat az iskola fenntartójával megállapodásban rendezi az együttműködés kérdéseit, illetőleg az utazó pedagógussal történő feladatellátás keretében megvalósuló együttműködést. A kiegészítő kisebbségi oktatásban a tanuló vendégtanulónaként vesz részt.”

Ez a megoldás több nemzeti kisebbség esetében már működik. (Pl. lengyel, bolgár területen.)

A már működő nyelvoktató kisebbségi iskolák tapasztalatait a Ruszin Világ következő számában fogjuk közölni, hiszen a Baján 2006.03.11-12 megtartották a Kisebbségi intézmények első országos találkozóját.

Kiadja az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat.

A szerkesztőbizottság tagjai:

Ortutay Mária szerkesztő, lektor;
Dr. Ljavinyec Sztjepán szerkesztő;
Manajló András művészeti szerkesztő;
Ádám Éva szedő, szerkesztőségi titkár;

Felölös kiadó: ORKÖ (elnök - Giricz Vera)

A szerkesztőség címe:
1147 Budapest, Gyarmat u. 85/b.
Tel./Fax: (06-1) 468-2636
E-mail: ruszinok@freemail.hu
lavinec@freemail.hu <http://www.ruszinvilag.hu>
Nyomdai munkálatok: **AMG experts Bt.**